

Київський національний торговельно-економічний університет

Кафедра фінансів

ВИПУСКНА КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

на тему:

**«МІСЦЕВІ БЮДЖЕТИ ЯК СКЛАДОВА
БЮДЖЕТНОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ»**

Студентки 2 курсу, 3-м групи,
спеціальності 072
«Фінанси, банківська справа
та страхування»
спеціалізації «Державні фінанси»

Мостової
Катерини Ігорівни

Науковий керівник
к.е.н., доцент

Маркуц
Юлія Ігорівна

Гарант освітньої програми
завідувач кафедри фінансів,
заслужений діяч науки і техніки України
д.е.н., професор

Чугунов
Ігор Якович

Київ 2018

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ФОРМУВАННЯ МІСЦЕВИХ БЮДЖЕТІВ	
1.1. Економічна сутність та класифікація місцевих бюджетів	6
1.2. Роль місцевих бюджетів у фінансовій системі держави	11
РОЗДІЛ 2. СТАНОВЛЕННЯ ТА РОЗВИТОК МІСЦЕВИХ БЮДЖЕТІВ В УКРАЇНІ	
2.1. Формування дохідної частини місцевих бюджетів	17
2.2. Формування видаткової частини місцевих бюджетів	27
РОЗДІЛ 3. НАПРЯМИ ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ФУНКЦІОНУВАННЯ МІСЦЕВИХ БЮДЖЕТІВ В УКРАЇНІ	
3.1. Формування місцевих бюджетів орієнтованих на результат	35
3.2. Фінансування проектів ОТГ з Державного фонду регіонального розвитку	46
ВИСНОВКИ ТА ПРОПОЗИЦІЇ	54
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	57
ДОДАТКИ	69

ВСТУП

Сучасний стан місцевих бюджетів України – невелика частка власних дохідних джерел, висока ступінь залежності від державного бюджету, непрозорість у наданні фінансової допомоги з центру, відсутність стимулів у додатковому одержанні доходів і економному витрачанні бюджетних коштів – суперечить винятковій ролі місцевих бюджетів в економічній системі держави та унеможливує виконання покладених на них складних завдань.

Як складова бюджетної системи держави і основа фінансової бази діяльності органів самоврядування місцеві бюджети забезпечують необхідними грошовими коштами фінансування заходів економічного і соціального розвитку, що їх здійснюють органи влади управління на відповідній території. Через місцеві бюджети складаються певні фінансові взаємовідносини органів самоврядування практично з усіма підприємствами, установами, що розташовані на їхній території, і населенням тієї території у зв'язку з мобілізацією й витрачанням коштів цих бюджетів.

Питання місцевих фінансів, зокрема місцевих бюджетів, досліджувались у роботах таких вітчизняних авторів, як О. Кириленко, О. Василик, І. Чугунов, В.Кравченко, С. Буковинський, І. Луніна, В. Федоров, Ю.Маркуц та ін.

Місцеві фінанси відіграють вагому і багатопланову роль в економічній системі кожної держави, де визнається і діє фінансово спроможне місцеве самоврядування. Місцеві фінанси, як специфічна сфера економічних відносин, впливають на соціально-економічне становище країни та її фінансову безпеку, сприяють розвитку демократії в суспільстві, визначають умови життєдіяльності громадян та рівень їхнього добробуту.

На сьогоднішній день велика увага приділяється питанням фінансової децентралізації та важливості збільшення фінансової достатності місцевих бюджетів для розширення їх можливостей щодо фінансування покладених на них функцій та задач. В цьому сенсі особливого значення набуває дослідження

джерел формування доходів місцевих бюджетів, їх аналіз з метою виявлення існуючих недоліків та резервів їх збільшення. Тому, особливого значення набувають питання дослідження місцевих податків та збори як джерело наповнення місцевих бюджетів.

Метою дослідження є подальше опрацювання питань розвитку місцевих бюджетів як складової бюджетної системи..

Досягнення поставленої мети передбачає вирішення таких завдань:

- розкрити економічну сутність місцевих бюджетів;
- розглянути класифікаційні ознаки поділу місцевих бюджетів;
- дослідити роль місцевих бюджетів у фінансовій системі держави;
- здійснити аналіз дохідної частини місцевих бюджетів;
- здійснити аналіз видаткової частини місцевих бюджетів;
- визначити аспекти формування місцевих бюджетів орієнтованих на результат;
- розглянути питання фінансування проектів ОТГ з Державного фонду регіонального розвитку.

Об'єктом дослідження є місцеві бюджети.

Предметом дослідження є теоретичні та практичні питання формування місцевих бюджетів.

Методи дослідження. З метою досягнення поставленої мети в дослідженні використано загальнонаукові і спеціальні методи пізнання явищ і процесів у сфері формування місцевих бюджетів. Системний та структурний методи використано при розкритті сутності та ролі місцевих бюджетів в бюджетній системі країни. За допомогою порівняльного та факторного методів проаналізовано зміни структури місцевих бюджетів, які пов'язані з процесами децентралізації. На основі системного підходу, синтезу, наукового абстрагування розкриті основні завдання, які виникають в процесі формування місцевих бюджетів

Інформаційну базу дослідження становили нормативно-правове забезпечення, матеріали Міністерства фінансів України, Державної фіскальної

служби, Державної казначейської служби України, відповідні монографії, наукові статті вітчизняних та зарубіжних вчених.

Випускна кваліфікаційна робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків та пропозицій, списку використаних джерел, додатків.

У вступі обґрунтовано актуальність обраної теми, визначено об'єкт, предмет, мету, завдання та методи дослідження, зазначено теоретичне та практичне значення випускного кваліфікаційного проекту.

У першому розділі розкрито економічну сутність місцевих бюджетів, розглянуто класифікаційні ознаки поділу місцевих бюджетів; досліджено роль місцевих бюджетів у фінансовій системі держави.

У другому розділі здійснити аналіз дохідної частини місцевих бюджетів. А також проаналізовано видаткову частину місцевих бюджетів;

У третьому розділі визначено аспекти формування місцевих бюджетів орієнтованих на результат; - розглянуто питання фінансування проектів ОТГ з Державного фонду регіонального розвитку.

У висновках випускної роботи наведено теоретичне узагальнення матеріалу, представленого в кваліфікаційному дослідженні.

РОЗДІЛ 1 ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ФОРМУВАННЯ МІСЦЕВИХ БЮДЖЕТІВ

1.1. Економічна сутність та класифікація місцевих бюджетів

Потенційні можливості місцевих бюджетів для впливу на процеси суспільного розвитку полягають в їхній економічній природі. Економічна сутність місцевих бюджетів випливає з поняття фінансів і визначається функціями місцевої влади.

У наш час загальновизнано підхід до розгляду фінансів як економічної категорії, що є економічною формою реальних, об'єктивних розподільчих відносин. Місцевим бюджетам, крім якостей, які притаманні категорії фінансів узагалі, властиві і специфічні риси.

Надання населенню суспільних благ стає однією з функцій органів місцевого самоврядування в економіці вільної конкуренції, фінансування яких здійснюється за рахунок місцевих бюджетів. Бюджет посідає провідне місце у фінансовій системі кожної держави незалежно від політичної системи, адміністративного і територіального устрою. На відміну від інших ланок фінансової системи, він охоплює все суспільство, усіх юридичних і фізичних осіб.

Економічна природа місцевого бюджету якраз і проявляється у тому, що за його допомогою місцеві органи самоврядування намагаються надати суспільству унікальні блага та послуги за принципом територіального поділу, які істотно впливають на рівень добробуту і якість життя. Отже, поняття місцевого бюджету можна сформулювати як фонд фінансових ресурсів, які перебувають у розпорядженні органів виконавчої влади відповідного органу місцевого самоврядування для виконання покладених на нього функцій, передбачених Конституцією.

За своєю формою місцевий бюджет – це основний фінансовий план органів місцевого самоврядування, за матеріальним змістом – централізований фонд їхніх фінансових ресурсів. Таким чином, місцеві бюджети – це фонди грошових коштів, призначені для реалізації завдань і функцій, покладених на органи самоврядування. За рахунок фондів грошових коштів місцевих бюджетів – складової бюджетної системи держави і фінансової бази діяльності органів самоврядування – забезпечується фінансування заходів економічного і соціального розвитку на відповідній території.

Згідно зі статтею 43 Конституції України місцеві органи самоврядування здійснюють управління майном, що є у комунальній власності; затверджують програми соціально-економічного та культурного розвитку і здійснюють контроль за їх виконанням; затверджують бюджети відповідних адміністративно-територіальних одиниць і здійснюють контроль за їх виконанням; установлюють місцеві податки та збори відповідно до закону; утворюють, реорганізують та ліквідують комунальні підприємства, організації, установи. У процесі виконання своїх завдань і функцій між місцевими бюджетами, з одного боку, і юридичними та фізичними особами, що функціонують на цій території, – з другого, складаються економічні відносини щодо мобілізації і витрачання грошових коштів цих бюджетів. Крім того, між місцевими бюджетами різних рівнів та між ними і державним бюджетом виникають економічні відносини, зумовлені перерозподілом фінансових ресурсів. Останнє пов'язане з необхідністю забезпечення ефективного функціонування кожного бюджету.

Як складова бюджетної системи держави і основа фінансової бази діяльності органів самоврядування місцеві бюджети забезпечують необхідними грошовими коштами фінансування заходів економічного і соціального розвитку, що їх здійснюють органи влади управління на відповідній території. Через місцеві бюджети складаються певні фінансові взаємовідносини органів самоврядування практично з усіма підприємствами, установами, що розташовані на їхній

території, і населенням тієї території у зв'язку з мобілізацією й витрачанням коштів цих бюджетів.

Між місцевими бюджетами різних рівнів, а також між цими бюджетами і державним бюджетом виникають фінансові відносини з приводу перерозподілу фінансових ресурсів для забезпечення ефективного функціонування кожного бюджету. Відновлення в Україні інституту місцевого самоврядування об'єктивно пов'язано зі зростанням ролі місцевих органів влади, діяльність яких у попередній період була надзвичайно обмеженою.

У 1991–2001 роках в Україні виразно проявилася тенденція до розширення завдань та функцій, які покладаються на місцеві органи влади. Разом з цим помітною є й інша тенденція – відставання процесу становлення фінансів місцевих органів влади щодо нових завдань місцевої влади. У зв'язку з такими завданнями місцевого бюджету зростає роль дохідної бази бюджету органу місцевого самоврядування для їх виконання.

Згідно з прийнятим 2001 року Бюджетним кодексом України та закріпленими Конституцією України нормами до місцевих бюджетів віднесено: обласні бюджети, бюджет АРК, бюджети міст Києва та Севастополя (з огляду на особливості їхнього правового та економічного статусу);

районні бюджети;

бюджети територіальних громад (бюджети міст, сільські, селищні та районів у містах).

Найбільш численна група – це сільські, селищні та міські бюджети. Місцеві бюджети одного рівня не можуть бути включені до бюджетів іншого рівня. Самостійність місцевих бюджетів, згідно з Бюджетним кодексом, гарантується власними та закріпленими за ними законом на стабільній основі загальнодержавними доходами, а також правом самостійно визначати напрями використання коштів місцевих бюджетів відповідно до закону. Втручання державних органів у процесі складання, затвердження і виконання місцевих бюджетів не допускається, за винятком випадків, передбачених законодавством.

Держава фінансово підтримує місцеве самоврядування, бере участь у формуванні доходів місцевих бюджетів, здійснює контроль за законним, економним, ефективним витрачанням коштів та належним їх обліком. Вона гарантує органам місцевого самоврядування дохідну базу, достатню для забезпечення населення послугами на рівні мінімальних соціальних потреб. Мінімальні розміри місцевих бюджетів визначаються на основі нормативів бюджетної забезпеченості на одного жителя з урахуванням економічного, соціального, природного та екологічного стану відповідних територій, виходячи з рівня мінімальних соціальних потреб, установлених законодавством.

За структурою місцеві бюджети умовно поділяються на дві частини: доходи і видатки, що враховуються при визначенні міжбюджетних трансфертів – делеговані повноваження; доходи і видатки, що не враховуються при визначенні міжбюджетних трансфертів – власні повноваження.

Доходами, що враховуються при визначенні обсягів міжбюджетних трансфертів, вважаються ті, які закріплені державою за місцевим бюджетом для забезпечення фінансування видатків, що розраховуються за фінансовими нормативами бюджетної забезпеченості. Якщо сума вказаних доходів менша за суму видатків, що передані державі і обчислені за формулою, то на різницю тому місцевому бюджету надається трансферт (дотація вирівнювання). Доходами, що не враховуються за умови визначення обсягів міжбюджетних трансфертів, вважаються такі, що повністю залишаються в розпорядженні відповідного бюджету та не враховуються у розрахунках обсягів дотації вирівнювання або обсягів вилучення. Ці доходи призначено для забезпечення видатків, які в межах чинного законодавства повністю передані на розгляд місцевих органів влади. Також місцевий бюджет може складатися із загального і спеціального фондів. Загальний фонд бюджету включає надходження, що визначені для забезпечення ресурсами загальних виплат і не призначаються на конкретні цілі. Загальний фонд є джерелом більшості видатків бюджету. Спеціальний фонд має формуватися з конкретно визначених джерел надходжень і використовуватися на фінансування конкретно визначених цілей. Спеціальний фонд – це класичний

випадок закріплення джерела доходів за статтею видатків, за якою певні види доходів призначаються на фінансування деяких видів видатків. Спеціальний фонд був застосований з метою поліпшення звітності за державні кошти, які раніше спрямовувалися до численних позабюджетних фондів, тобто для підвищення прозорості використання державних коштів.

Також можна поділити місцевий бюджет на поточний бюджет і бюджет розвитку. Поточний бюджет використовується для виконання як власних, так і делегованих повноважень. Кошти поточного бюджету спрямовуються на фінансування установ і закладів виробничої і соціальної інфраструктури, що утримуються за рахунок бюджетних асигнувань, а також на фінансування заходів стосовно соціального захисту населення. Головна мета створення бюджету розвитку – фінансування програм соціально-економічного розвитку відповідної території, пов'язаних із розширеним відтворенням. Якщо поточний бюджет покриває щоденні витрати на надання послуг, то бюджет розвитку фінансує нерутинні витрати на розвиток інфраструктури, громадські споруди, обладнання та викуп земельних ділянок. Бюджет розвитку місцевих бюджетів є складовою частиною спеціального фонду місцевих бюджетів. Поділ місцевих бюджетів на поточний бюджет і бюджет розвитку визначає порядок фінансування за умов наявності дефіциту бюджету у зв'язку з недовиконанням доходів бюджету. В такому разі насамперед фінансуються видатки, що включені в поточний бюджет.

Місцеві фінанси, що функціонують в Україні на сучасному етапі її розвитку, потребують певного удосконалення, яке неможливе без формування поняття самих місцевих фінансів. Управління бюджетом може бути ефективним лише тоді, коли бюджетна модель держави відповідатиме конкретним історичним і соціально-економічним умовам та спиратиметься на організований бюджетний процес. Формування бюджетних відносин на місцевому рівні – найскладніший етап в організації місцевих бюджетів.

Місцеві фінанси як цілісна і складна система економічних відносин відіграють важливу роль у реформуванні вітчизняної економіки, створенні основ

ринкового господарювання, формуванні демократичної та соціально орієнтованої держави. Як наслідок, ефективним напрямом забезпечення збалансованості бюджетної системи в Україні має стати перетворення місцевих бюджетів на дієвий інструмент соціально-економічного розвитку регіонів. Слід відмітити, що від ефективності регіональної політики прямо пропорційно залежить обсяг бюджетного фінансування регіональних потреб, отже, і життєвий рівень населення регіону. Тільки за умови досягнення максимального збалансування між напрямками місцевої бюджетної політики, направленої на задоволення соціальних та економічних потреб суспільства, місцеві органи влади мають можливість досягти як фінансової стабільності суб'єктів господарювання відповідної адміністративно-територіальної одиниці, так і добробуту суспільства загалом.

1.2. Роль місцевих бюджетів у фінансовій системі держави

Місцеві бюджети – це фонди фінансових ресурсів, призначені для реалізації завдань і функцій, що покладаються на органи місцевого самоврядування. Як складова бюджетної системи держави і основа фінансової бази діяльності органів самоврядування місцеві бюджети забезпечують необхідними грошовими коштами фінансування заходів економічного і соціального розвитку, що їх здійснюють органи влади і управління на відповідній території.

Через місцеві бюджети складаються певні фінансові взаємовідносини органів самоврядування практично з усіма підприємствами, установами, що розташовані на їхній території, і населенням цієї території у зв'язку з мобілізацією й витрачанням коштів цих бюджетів.

Між місцевими бюджетами різних рівнів, а також між цими бюджетами і державним бюджетом виникають фінансові відносини з приводу перерозподілу фінансових ресурсів для забезпечення ефективного функціонування кожного бюджету. Роль місцевих бюджетів визначається величиною ВВП, що

перерозподіляється через них. Частка місцевих бюджетів у перерозподілі ВВП, а також у зведеному бюджеті, поряд з економічним і соціальним, має важливе політичне значення. Вона свідчить про участь місцевого самоврядування у розв'язанні актуальних проблем розвитку держави, про певну обмеженість функцій центральних органів влади. У цьому зв'язку необхідно враховувати, що однією з важливих передумов побудови демократичної держави є самостійність і незалежність органів місцевого самоврядування.

Визначальне місце в системі місцевих фінансів належить місцевому бюджету. З огляду на сучасні тенденції щодо децентралізації управління фінансовими ресурсами держави актуальності набуває повнота визначення ролі та значення місцевих бюджетів у структурі місцевих фінансів. Місцеві бюджети виступають не тільки основним фінансовим інститутом у фінансовій системі органів місцевого самоврядування, а й займають центральне місце в економічній системі кожної держави.

Сьогодні питання децентралізації бюджетної системи України виходять на перший план, адже фінансова децентралізація є однією з фундаментальних умов незалежності та життєздатності органів місцевої влади:

децентралізація процесів ухвалення рішень збільшує можливості участі місцевої влади у розвитку підконтрольної їй території;

фіскальна децентралізація сприяє ефективному забезпеченню суспільними послугами шляхом ретельнішого узгодження видатків органів влади з місцевими потребами.

Крім того, місцеві бюджети є найбільшою складовою бюджетної системи держави, вони також займають вагомe місце в перерозподілі валового національного продукту, здійсненні соціального захисту населення, проведенні інвестиційної політики та охороні навколишнього природного середовища. В сучасній науково-економічній літературі, присвяченій питанням формування місцевих бюджетів, достатньо уваги приділяється аспектам визначення місця і ролі місцевих бюджетів у загальній системі фінансів місцевих органів самоврядування.

Місцеві фінанси відіграють надзвичайно вагому і багатопланову роль в економічній системі кожної держави, де визнається і діє фінансово спроможне місцеве самоврядування. Місцеві фінанси, як специфічна сфера економічних відносин, впливають на соціально-економічне становище країни та її фінансову безпеку, сприяють розвитку демократії в суспільстві, визначають умови життєдіяльності громадян та рівень їхнього добробуту. Протягом останніх років до 12% вартості валового внутрішнього продукту України перерозподіляється через систему місцевих фінансів; закономірно, що основна частина цих коштів акумулюється у місцевих бюджетах.

Зосередження досить значних грошових коштів у місцевих бюджетах відповідає новим, дедалі ширшим і складнішим завданням, які постають перед органами місцевого самоврядування на сучасному етапі розвитку держави. Кошти, які надходять до місцевих бюджетів, використовуються на утримання установ соціально-культурної сфери, підприємств житлово-комунального господарства, спрямовуються на виплату допомоги із соціального за хисту і соціального забезпечення. Таким чином, місцеві фінанси, у тому числі місцеві бюджети, виступають як інструменти перерозподілу суспільного продукту між різними сферами діяльності, соціальними верствами населення, окремими адміністративно-територіальними формуваннями. В умовах ринкових трансформацій місцеві фінанси і місцеві бюджети стають основними фінансовими гарантами існування і розвитку демократії та надання населенню суспільних послуг і благ, які недоцільно і неефективно задовольняти за рахунок державного бюджету.

Місцеві бюджети перетворилися на основне джерело фінансових ресурсів, необхідних органам місцевого самоврядування для виконання покладених на них функцій відповідно до чинного в державі розподілу повноважень між рівнями і гілками влади. У зв'язку з цим особливої ваги набувають проблеми забезпечення місцевого самоврядування фінансовими ресурсами адекватними новим завданням, які стоять перед ними.

Місцеві фінанси відіграють важливу роль у забезпеченні в державі фінансової безпеки, яка є однією з найважливіших складових економічної безпеки країни. Фінансова безпека має вирішальне значення у функціонуванні економічної системи загалом, впливає на всі сфери суспільного життя; без її забезпечення неможливе досягнення як поточних, так і перспективних загальнонаціональних цілей розвитку.

Місцеві фінанси в економічній системі держави:

Впливають на: соціально-економічний добробут населення, фінансову безпеку держави, фінансову стабільність, розвиток економіки, добробут населення.

Використовуються як інструмент: перерозподілу ВВП, державного регулювання розвитку територій, економічної та фінансової політики, державної регіональної політики.

Визначають: обсяг і якість надання локальних послуг населенню, стан і розвиток місцевого господарства, фінансову базу місцевого самоврядування, надання конституційних гарантій населенню.

Місцеві бюджети сформувалися разом із виникненням органів місцевого самоврядування. Вони є у федеральних і унітарних державах. Значний вплив на функціонування місцевих бюджетів має державний устрій та національні особливості організації місцевого самоврядування. Центральний інститут системи місцевих фінансів – місцеві бюджети, які є інструментом фінансування державних видатків, головним чином тих, які безпосередньо стосуються розв'язання проблем економічного і соціального розвитку територій.

За рахунок коштів місцевих бюджетів здійснюється переважна частина державних видатків на житлово-комунальне господарство, охорону здоров'я, освіту, фізичну культуру і спорт, культуру, мистецтво та засоби масової інформації, соціальний захист і соціальне забезпечення населення, транспорт, дорожнє господарство, зв'язок та інформатику.

Місцеві бюджети в сучасних умовах значною мірою зумовлюють рівень суспільного добробуту, є одним з основних джерел задоволення життєвих

потреб громадян. За рахунок їхніх коштів здійснюється оплата праці працівникам бюджетної сфери, проводяться додаткові виплати населенню на покриття витрат з оплати житлово-комунальних послуг, допомоги і пільги ветеранам війни та праці, сім'ям з дітьми, малозабезпеченим верствам населення, самотнім громадянам похилого віку, які потребують догляду, та ін.

Приблизно 1/4 коштів у цілому за місцевими бюджетами України використовується на розвиток економіки адміністративно-територіальних одиниць і сприяє забезпеченню нормального функціонування промисловості, сільського господарства, транспорту, дорожнього, житлового і комунального господарства. Стабільно зростають видатки місцевих бюджетів на утримання земельних ресурсів, водне, лісове і риболовецьке господарство, мисливство, розв'язання екологічних проблем, благоустрій міст, сприяння науково-технічному прогресу.

За рахунок бюджетних коштів забезпечується розвиток стратегічно важливих регіонів і територій, проводиться структурна перебудова народного господарства, фінансується капітальне будівництво. Як показує досвід, фінансова підтримка конкретних підприємств найбільш ефективна саме на місцевому рівні, оскільки тим самим створюються можливості для обґрунтованого підходу, контролю за витрачанням виділених коштів. Через місцеві бюджети реалізуються загальнодержавні програми, пов'язані з розвитком галузей народного господарства, насамперед сільського господарства, здійснюється підтримка вітчизняних виробників, фінансуються програми з підвищення життєвого рівня населення, створення нових робочих місць, реабілітації та працевлаштування інвалідів, виплачуються допомоги реабілітованим, незаконно депортованим особам, біженцям; фінансується проведення превентивних, оздоровчих, спортивних, культурних заходів.

Місцеві фінанси і місцеві бюджети стали головним інструментом реалізації регіональної економічної політики, основними завданнями якої є: децентралізація влади і передача додаткових функцій з управління економічним розвитком органам місцевого самоврядування, ліквідація значних диспропорцій і

підвищення рівнів соціально-економічного розвитку регіонів, забезпечення державних соціальних стандартів та гарантій соціального захисту населення, незалежно від економічних можливостей територій та ін.

Місцеві фінанси сприяють досягненню пропорційності у розвитку регіонів, є одним з інструментів міжтериторіального перерозподілу виробленого валового внутрішнього продукту і здійснення фінансового вирівнювання. На практиці це завдання реалізується шляхом надання бюджетних трансфертів (дотацій та субвенцій) з Державного бюджету України місцевим бюджетам. У процесі бюджетного регулювання проводиться вирівнювання бюджетної забезпеченості територій і поступове усунення відмінностей.

Місцеві фінанси як цілісна і складна система економічних відносин мають відіграти важливу роль у реформуванні вітчизняної економіки, створенні основ ринкового господарювання, формуванні демократичної соціально орієнтованої держави. Сучасні зміни у сфері місцевих фінансів спрямовані на їх подальшу розбудову і вдосконалення з метою досягнення таких цілей: стабілізація економічної системи; адаптація суб'єктів господарювання, зокрема малих і середніх підприємств; формування інвестиційно-інноваційної моделі суспільного розвитку; забезпечення фінансової незалежності органів місцевого самоврядування; формування самодостатніх територіальних утворень; реалізація завдань державної регіональної політики; сти мулювання підприємницької діяльності та інвестиційної активності; вирішення соціальних, демографічних, екологічних, національних та інших проблем регіону.

РОЗДІЛ 2 СТАНОВЛЕННЯ ТА РОЗВИТОК МІСЦЕВИХ БЮДЖЕТІВ В УКРАЇНІ

2.1. Формування дохідної частини місцевих бюджетів

Доходи місцевих бюджетів формуються з різних джерел, причому порядок їхнього формування залежно від джерела регулюється різними законодавчими актами, але суть формування цих різних джерел одна – податкові чи неподаткові надходження від підприємств усіх форм власності та від населення, які об'єднуються у фінансові ресурси і зосереджуються в місцевому бюджеті.

Основним джерелом формування фінансових ресурсів місцевих бюджетів є податки. Проблема формування дохідної бази місцевих бюджетів в останні роки перебуває в центрі уваги науковців, працівників органів виконавчої влади і місцевого самоврядування та фінансових органів. Дохідна база місцевих бюджетів відіграє особливу роль у бюджетній системі держави, зокрема:

дохідна база місцевих бюджетів є важливим інструментом фінансового регулювання. За її допомогою виконується фіскальна функція бюджету та відбувається перерозподіл частини ВВП України;

дохідна база місцевих бюджетів швидко реагує на зміни, що відбуваються в економічному житті даної території;

стабільна дохідна база місцевих бюджетів сприяє пропорційному розвитку територій. У взаємодії з дохідною базою державного бюджету вона є інструментом фінансового вирівнювання, який застосовується за допомогою різних методів бюджетного регулювання;

з дохідної частини місцевих бюджетів фінансується більшість державних витрат, головним чином соціальних. За її допомогою впроваджуються у життя більшість загальнодержавних програм, пов'язаних із розвитком господарської і соціальної інфраструктури регіону.

За рахунок коштів місцевих бюджетів фінансуються різні цільові програми, насамперед соціальні (доплати на житлово-комунальні послуги, допомога ветеранам, багатодітним сім'ям тощо);

дохідна база місцевих бюджетів має регульовальні, закріплені і власні дохідні джерела її формування. Місцевим органам влади також надано право самостійно визначати напрями використання власних коштів;

стан дохідної частини місцевих бюджетів повністю відображає політику органів місцевого самоврядування і є основним інструментом у її реалізації. Завдяки можливості самостійно визначати напрями використання власних бюджетних коштів місцева влада має можливість визначати пріоритети в розвитку даної територіальної одиниці;

місцевий бюджет можна розглядати також як основний фінансовий план розвитку територіальних громад.

На формування дохідної бази місцевого бюджету впливають різні фактори, які можна об'єднати у три групи: економічні, соціальні; політичні. Найбільший вплив мають економічні та політичні фактори, оскільки пов'язані з макроекономічними процесами, що відбуваються у сфері суспільного виробництва. До них можна віднести обсяги ВВП, НД, економічне піднесення (спад) виробництва, інфляцію, безробіття, податкову і бюджетну політику. До економічних факторів належать також інвестиційні витрати на розвиток народного господарства, співвідношення коштів, що спрямовуються на споживання і накопичення. Політичні фактори безпосередньо пов'язані із забезпеченням обороноздатності держави і підтримкою внутрішнього правопорядку, організації управління державою, зміцненням законодавчої, виконавчої і судової влади.

Соціальні фактори, що впливають на формування і виконання бюджету, зумовлені особливостями відтворення робочої сили і населення держави загалом. До них слід віднести:

- кошти, що спрямовуються на соціально-культурні заходи;
- соціальний захист;

обсяг і рівень заробітної плати різних категорій громадян;
розмір споживчого кошика;
контингент учнів, студентів, хворих, осіб, що потребують соціальної допомоги, тощо.

Місцеві органи влади під час формування дохідної частини своїх бюджетів, подібно до держави, у сфері своєї компетенції здійснюють і нормативне (правове) регулювання соціально-економічної діяльності. Тобто вони встановлюють певні правила поведінки суб'єктів господарювання, але лише в межах своєї компетенції.

Дохідна частина у фінансах місцевих органів влади є також і фіскальним інструментом. Вона дозволяє забезпечувати ці органи ресурсами для розв'язання завдань, що на них покладаються. Місцеві бюджети містять такі елементи:

- I – загальний і спеціальний фонди;
- II – доходи бюджетів, які складаються з певних розділів (груп);
- III – власні, закріплені та регульовані доходи;
- IV – поточний бюджет і бюджет розвитку;
- V – доходи, що закріплюються за бюджетами місцевого самоврядування та враховуються при визначенні обсягу міжбюджетних трансфертів;
- VI – доходи загального і спеціального фондів місцевих бюджетів, що не враховуються при визначенні обсягу міжбюджетних трансфертів.

Загальний фонд бюджету включає: 1) усі доходи бюджету, крім тих, що призначені для зарахування до спеціального фонду; 2) усі видатки бюджету за рахунок загальних надходжень бюджету; 3) різницю між доходами і видатками загального фонду бюджету. Надходження від здійснених запозичень, видатки на обслуговування боргу, забезпечення виконання гарантій і забезпечення інших боргових зобов'язань включаються тільки до загального фонду бюджету, якщо законодавством не передбачено іншого.

Спеціальний фонд бюджету включає: 1) бюджетні призначення на видатки за рахунок конкретно визначених джерел надходжень; 2) гранти або дарунки (у вартісному обрахунку), одержані розпорядниками бюджетних коштів на

конкретну мету; 3) різницю між доходами і видатками спеціального фонду бюджету. На відповідний бюджетний період склад спеціального фонду бюджету визначається Законом України про Державний бюджет України або рішенням про місцевий бюджет. Підставою для рішення відповідної ради про створення спеціального фонду у складі місцевого бюджету може бути лише закон України. Передача коштів між загальним і спеціальним фондами бюджету дозволяється тільки в межах бюджетних призначень. Платежі за рахунок спеціального фонду здійснюються в межах коштів, що надійшли до фонду на відповідну мету.

Згідно зі статтею 9 Бюджетного кодексу України доходи місцевого бюджету класифікуються за такими розділами:

1) податкові надходження – прибутковий податок з громадян у частині, визначеній статтею 65 цього Кодексу; державне мито в частині, що належить відповідним бюджетам; плата за ліцензії на провадження певних видів господарської діяльності та сертифікати, що їх видають виконавчі органи відповідних рад; плата за державну реєстрацію суб'єктів підприємницької діяльності, що справляється виконавчими органами відповідних рад; плата за торговий патент на здійснення деяких видів підприємницької діяльності, за винятком плати за придбання торгових патентів пунктами продажу нафто продуктів (станціями, заправними пунктами), що справляється виконавчими органами відповідних рад; надходження адміністративних штрафів, накладених виконавчими органами відповідних рад або утвореними ними в установленому порядку адміністративними комісіями; єдиний податок для суб'єктів малого підприємництва у частині, що належить відповідним бюджетам;

2) неподаткові надходження, тобто доходи від власності та підприємницької діяльності, адміністративні збори і платежі, доходи від некомерційного та побічного продажу; надходження від штрафів та фінансових санкцій, інші неподаткові надходження;

3) доходи від операцій із капіталом;

4) трансферти, тобто кошти, одержані від інших органів державної влади, органів влади Автономної Республіки Крим, органів місцевого самоврядування,

інших держав або міжнародних організацій на безоплатній та безповоротній основі.

Протягом 2015-2018 рр. законодавство України у сфері майнового оподаткування зазнало суттєвих змін. З 2015 р. було запроваджено місцевий податок на майно, до складу якого увійшли: 1) плата за землю (до 2015 р. плата за землю була загальнодержавним податком); 2) транспортний податок (було запроваджено на зміну загальнодержавного збору за першу реєстрацію транспортного засобу); 3) податок на нерухоме майно, відмінне від земельної ділянки (до 2015 р. даний податок був окремим місцевим податком). Оцінити внесені зміни та подальше реформування майнового оподаткування можливо шляхом дослідження фіскальної та економічної ролі майнових податків в Україні.

Дані свідчать про зростання надходжень податку на майно до зведеного бюджету України, окрім 2014 р., що було обумовлено падінням надходжень від транспортного податку (збору за першу реєстрацію транспортного податку) з 576,7 млн. грн. у 2013 році до 398,9 млн. грн. у 2014 році, та падінням надходжень від плати за землю з 12 802 млн. грн. у 2013 році до 12 083 млн. грн. у 2014 р.

Збільшення надходжень з податку на нерухоме майно, відмінне від земельної ділянки, протягом досліджуваного періоду обумовлено:

зростанням розміру мінімальної заробітної плати, встановленої законом на 1 січня звітного (податкового) року у 2,98 разів (з 1073 грн. 1.01.2012 р. до 3200 грн. у 2017 р.);

розширенням бази даних, необхідних для розрахунку податку, що надаються до ДФС органами державної реєстрації прав на нерухоме майно. Відносно транспортного податку, варто відмітити, що постійні зміни податкового законодавства призводять до зменшення фіскальної ролі даного податку.

Існування транспортного податку у тому вигляді, який він є на сьогоднішній день, має багато недоліків, які притаманні кожному елементу даного податку та потребують суттєвих реформуваль. Суттєве зростання надходжень податків у

2015 р. та 2016 р. обумовлено зростанням надходжень плати за землю. З даного джерела надійшло у 2015 р. 14 831 млн. грн., що на 22,74 % більше 2014 р. Таке зростання було обумовлено введенням коефіцієнту індексації нормативної грошової оцінки у розмірі 1,433. У 2016 р. надходження від плати за землю зросли на 8492 млн. грн, що на 57,3 % більше ніж у 2015 р. Фактором такого зростання було проведення грошової оцінки земель за введеними новими коефіцієнтами, зокрема у м. Києві. Наведені дані свідчать про суттєвий вплив на надходження плати за землю такого фактору, як нормативна грошова оцінка.

Відносно структури надходжень плати за землю, відмітимо, що у 2016 – 2017 рр. продовжилася тенденція до скорочення частки орендної плати за землю та відповідного збільшення частки земельного податку. Це скорочення становило 7,33 в. п. у 2016 р., та 1,87 в. п. у 2017 р., що пов'язано з майже дворазовим збільшенням відрахувань земельного податку юридичними особами у 2016 р., та збільшенням надходжень земельного податку від юридичних осіб майже на 20 % у 2017 р.

Відмітимо, що в середньому за досліджуваний період майнові податки складають лише 5,9 % від загального обсягу доходів місцевих бюджетів. У той час, як майнові податки багатьох зарубіжних країн відіграють найсуттєвішу роль у формуванні доходної частини місцевих бюджетів, питома вага яких коливається від 30 % до 100 % . Так у Польщі їх частка складає 31,6 %, у таких країнах як США, Австралія та Голландія доходи від майнових податків відіграють найсуттєвішу роль серед доходів місцевих бюджетів. У Великобританії лише один місцевий податок, а саме податок на майно. Отже, зарубіжний досвід свідчить про вагомість майнових податків у формуванні доходів місцевих бюджетів.

Протягом 2017 року надходження до загального фонду місцевих бюджетів України (без урахування міжбюджетних трансфертів) склали 192,0 млрд грн, що більше від прогнозних показників Мінфіну на 21,3 млрд грн. А у порівнянні з 2016 роком надходження зросли на 45,4 млрд грн або на +31%.

Це свідчить про підвищення зацікавленості органів місцевого самоврядування у збільшенні надходжень до місцевих бюджетів, реалізації заходів щодо пошуку резервів їх наповнення та підвищення ефективності адміністрування податків і зборів.

Частка фінансових ресурсів, які отримують місцеві бюджети з державного бюджету досягає 50%, тобто органи місцевої влади володіють половиною фінансових ресурсів зведеного бюджету.

Частка місцевих бюджетів в зведеному бюджеті досягає 50%, тобто органи місцевої влади мають у своєму розпорядженні вагомий фінансовий ресурс, щоб ним ефективно управляти та спрямовувати на розвиток громад (у відносинах з державою – 50/50).

Окремо - про досягнення реформи місцевого самоврядування у частині результатів ефективності управління бюджетними ресурсами об'єднаними територіальними громадами (ОТГ).

Показники моніторингу свідчать, що ОТГ демонструють кращі темпи зростання власних доходів, ніж вони становлять по всіх інших рівнях місцевих бюджетів України, навіть більше, ніж по бюджетах міст обласного значення.

Надходження власних доходів місцевих бюджетів 366 ОТГ за січень-грудень 2017 року зросли на 87,0 % та склали 9,3 млрд грн (+4,3 млрд грн).

Враховуючи те, що нові 207 ОТГ, у яких перші місцеві вибори були проведені в 2016 році, тільки в 2017 році отримали 60% надходжень від податку на доходи фізичних осіб до свої місцевих бюджетів, то їх власні ресурси у порівнянні з аналогічним періодом минулого року зросли в 2,9 рази та склали 4,9 млрд грн (+3,2 млрд грн).

Необхідно зазначити, що темп зростання власних доходів 159 ОТГ, які вже у 2016 році отримували зарахування 60% ПДФО до своїх бюджетів, становить +34,2% (+1,1 млрд грн). Це більше, ніж на 3% від середнього показника по Україні (темп зростання власних доходів по місцевих бюджетах України – 31%).

Такі темпи зростання власних доходів місцевих бюджетів зумовлені діями Уряду, спрямованими на фінансову децентралізацію. Нові умови підвищили

зацікавленість органів місцевого самоврядування збільшувати надходження до місцевих бюджетів, вживати заходи з пошуку резервів їхнього наповнення та підвищувати ефективність адміністрування податків і зборів.

Крім того, сьогодні місцеве самоврядування поступово відходить від притаманної раніше споживацької позиції. Очікування дотацій вони сьогодні замінюють активними діями у створенні ефективного управлінського апарату, спрямовують кошти на розвиток громад, здійснюють аналіз витрачання бюджетних коштів та запобігають випадкам неефективного, нераціонального їх використання.

У доходах місцевих бюджетів найбільшу питому вагу займають надходження від сплати податку на доходи фізичних осіб – 110,0 млрд грн або 57,3% від загальної суми доходів місцевих бюджетів. У порівнянні з 2016 роком, надходження цього податку збільшилися на 31,1 млрд грн або на 39,9%.

Вагомим джерелом доходів місцевих бюджетів є плата за землю, що відноситься до податку на майно і є складовою місцевих податків. У звітному періоді місцевими бюджетами було отримано плати за землю 26,4 млрд грн, що на 13,0% (на 3,0 млрд грн) більше від надходжень за 2016 рік. У структурі доходів плата за землю займає 13,7%.

Серед рівнів місцевих бюджетів найвищий показник приросту доходів по відношенню до минулого року спостерігається по бюджетах ОТГ - +20% (середній показник приросту надходжень від плати за землю в цілому по Україні складає 13,0%).

З огляду на зміни до податкового законодавства та розвиток підприємницької діяльності, значний приріст надходжень зафіксовано по єдиному податку. Його сума склала 23,3 млрд грн, що на 6,1 млрд грн (+ 35,7%) перевищує надходження 2016 року.

Слід звернути увагу на динамічне зростання доходів від сплати податку на нерухоме майно, відмінне від земельної ділянки. Упродовж січня-грудня надходження склали 2,4 млрд грн, що перевищує минулорічний показник на 70,9%.

Серед рівнів місцевих бюджетів показники приросту доходів є найвищим по бюджетах ОТГ – +72,5%. По бюджетах міст обласного значення приріст становить – 69,3%.

Високий приріст надходжень свідчить про зацікавленість органів місцевого самоврядування у мобілізації коштів до своїх бюджетів та наявність резервів для подальшого зміцнення фінансової спроможності громад.

До місцевих бюджетів надійшло 2,9 млрд грн плати за надання адміністративних послуг, що на 844,4 млн грн більше (+40,1%) від надходжень за минулий рік. По бюджетах міст обласного значення доходи від плати за надання адмінпослуг зросли на 72,6%.

По бюджетах об'єднаних територіальних громад плата за надання адміністративних послуг збільшилася в 4,5 рази, що зумовлено створенням ОТГ та організацією роботи по наданню адміністративних послуг безпосередньо на територіях об'єднаних громад (створення ЦНАПів, визначення уповноважених осіб по наданню відповідних адміністративних послуг).

Станом на 01 січня 2018 року місцеві бюджети одержали 272,9 млрд грн, у тому числі:

- базову дотацію – 5,8 млрд грн;
- субвенцію на соціальний захист населення – 124,7 млрд грн;
- освітню субвенцію – 51,5 млрд грн;
- медичну субвенцію – 56,2 млрд грн;
- субвенцію на формування інфраструктури ОТГ – 1,5 млрд грн;
- субвенцію на соціально-економічний розвиток окремих територій – 6,2 млрд грн.

Динаміка питомої ваги майнових податків у ВВП за 2012-2017 рр. немає стабільного характеру та в середньому за аналізований період складала 0,92 %. Коливання були обумовлені економічною кризою у 2014 р., зростанням надходжень плати за землю у 2015-2016 рр. Варто відмітити, що питома вага майнових податків у ВВП України значно менша за даний показник зарубіжних країн. Так у Франції податки на майно складають 3,2 % від ВВП, у

Великобританії – 3,1%, у Греції – 2,7 %. Але в той же час, є країни, у яких майнові податки взагалі відсутні, а саме у Хорватії, Люксембурзі та Мальті [3, с.38]. Проведений аналіз діючого стану майнового оподаткування в Україні свідчить про необхідність реформування системи майнового оподаткування, яке може бути як стабільним джерелом надходжень місцевих бюджетів, так і важливим економічним регулятором країни. В першу чергу реформування майнового оподаткування в Україні повинно бути спрямовано не лише на зростання його фіскальної ролі, що є дуже важливим напрямком в умовах децентралізації, але й на врахування соціальних, економічних та екологічних складових податку на майно. Якщо звернутися до зарубіжного досвіду справляння транспортного податку, то варто відмітити, що даний податок є не лише податком на майно, але й екологічним податком. Справляння якого пов'язано не лише з технічними характеристиками транспортних засобів, але й їх впливом на навколишнє природне середовище. Отже, реформування транспортного податку в Україні повинно відбуватися за наступними напрямками: 1) розширення об'єкту оподаткування за рахунок повітряних та водних суден; 2) зміна бази оподаткування, що передбачатиме врахування не лише самого транспортного засобу, але й обсягу забруднюючих речовин, викиди яких можуть бути здійснені у навколишнє природне середовище даним транспортним засобом. Впровадження даних змін сприятиме збільшенню надходжень до місцевих бюджетів, врахуванню екологічної складової, поступовому збільшенню обсягів фінансування природоохоронних заходів. Вдосконалення плати за землю повинно бути спрямовано на: 1) вдосконалення рентного підходу, що лежить в основі розрахунку плати за землю, який визначав би економічно обґрунтовану вартість земельної ділянки, як в багатьох зарубіжних країнах; 2) перегляд пільг з земельного податку. А саме, запровадження пільг з земельного податку, щодо осіб, які застосовують природоохоронні та природовідновлювальні заходи відносно земельних ресурсів країни. Впровадження даних заходів сприятиме підвищенню екологічної та фіскальної ролі плати за землю. Щодо податку на нерухоме майно, відмінне від

земельної ділянки, варто здійснити наступне: 1) сформувати Державний реєстр щодо об'єктів нерухомості з метою отримання повної інформації відносно об'єктів нерухомого майна; 2) змінити базу оподаткування з загальної площі об'єкта житлової та нежитлової нерухомості, у тому числі його часток на ринкову вартість, що є більш фіскально ефективним та соціально справедливим; 3) скасувати ряд податкових пільг, серед яких звільнення від оподаткування об'єктів нежитлової нерухомості, які використовуються суб'єктами господарювання малого та середнього бізнесу, що провадять свою діяльність в малих архітектурних формах та на ринках; будівель промисловості, що сприятиме зростанню фіскальної та соціальної ролі податку на нерухоме майно, відмінне від земельної ділянки. Вищезазначені напрямки забезпечать врахування соціальної складової в розрахунку податку на нерухоме майно, відмінне від земельної ділянки, та призведуть до збільшення його надходжень до доходної частини місцевих бюджетів. Висновки з проведеного дослідження. Проведене дослідження діючого стану майнового оподаткування в Україні свідчить про незначну фіскальну роль майнових податків порівняно з зарубіжними країнами, неврахування соціальних та екологічних аспектів при їх справлянні. Запропоновані напрямки вдосконалення майнових податків в Україні сприятимуть: зростанню фіскальної ролі майнових податків; збільшенню обсягів фінансових ресурсів місцевих органів влади, що є особливо актуальним в умовах децентралізації; врахуванню екологічного аспекту при розрахунку транспортного податку та плати за землю; збільшенню обсягів фінансування природоохоронних заходів; підвищенню соціальної справедливості при справлянні податків на майно.

2.2. Формування видаткової частини місцевих бюджетів

Видатки місцевих бюджетів відображають ступінь децентралізації влади, адже характеризують обсяги задоволення потреб населення певного

адміністративно-територіального утворення, пріоритети його соціально-економічного розвитку. Місцеві видатки є інструментом досягнення справедливості в процесі надання певних благ з метою забезпечення граничного рівня добробуту кожного громадянина.

Видатки місцевих бюджетів виступають важелем регулювання і стимулювання розвитку різноманітних сфер економіки регіону в територіально-галузевому аспекті та з позицій задоволення потреб різних соціальних груп населення. Видатки місцевих бюджетів яскраво віддзеркалюють значення місцевих бюджетів у функціонуванні місцевого господарства, утриманні об'єктів соціально-культурного призначення, проведенні інвестиційної політики, здійсненні соціального захисту населення, охороні довкілля.

Видаткова частина місцевих бюджетів відображає розвиток адміністративно-територіальної одиниці та визначає напрями використання акумульованих у її бюджеті ресурсів.

Згідно зі статтею 64 Закону України «Про місцеве самоврядування в Україні» здійснюється наведений нижче порядок видатків місцевих бюджетів. Видатки, які здійснюють органи місцевого самоврядування на потреби територіальних громад, їхній розмір і цільове спрямування визначаються відповідними рішеннями про місцевий бюджет; видатки, пов'язані зі здійсненням районними, обласними радами заходів щодо забезпечення спільних інтересів територіальних громад, – відповідними рішеннями про районний та обласний бюджети.

Сільські, селищні, міські, районні в містах (у разі їх створення) ради та їхні виконавчі органи самостійно розпоряджаються коштами відповідних місцевих бюджетів, визначають напрями їх використання.

Районні, обласні бюджети виконують місцеві державні адміністрації в цілях і обсягах, що затверджені відповідними радами.

Видатки місцевого бюджету формуються відповідно до розмежування видатків між бюджетами, визначеного Бюджетним кодексом України, для виконання повноважень органів місцевого самоврядування.

Видатки місцевого бюджету здійснюються із загального і спеціального фондів місцевого бюджету відповідно до вимог Бюджетного кодексу України та закону про Державний бюджет України.

У складі витрат спеціального фонду місцевого бюджету виділяються витрати бюджету розвитку.

Кошти бюджету розвитку спрямовуються на реалізацію програм соціально-економічного розвитку відповідної території, пов'язаної зі здійсненням інвестиційної діяльності, на здійснення інших заходів, пов'язаних із розширеним відтворенням, а також на погашення місцевого боргу. Визначення ролі і значення видатків місцевих бюджетів у соціально-економічному розвитку суспільства зумовлює необхідність їх класифікації. За її допомогою згруповані елементи можуть надати інформацію про рух бюджетних коштів, а також вплинути на хід соціальних та економічних процесів у суспільстві (табл. 5.1)

Розмежування видів видатків між місцевими бюджетами здійснюється на основі принципу субсидіарності з урахуванням критеріїв повноти надання гарантованих послуг та наближення їх до безпосереднього споживача. Відповідно до цих критеріїв види видатків поділяються на такі групи:

перша група – видатки на функціонування бюджетних установ та реалізацію заходів, які забезпечують необхідне першочергове надання гарантованих послуг і які розташовані найближче до споживачів;

друга група – видатки на функціонування бюджетних установ та реалізацію заходів, які забезпечують надання основних гарантованих послуг для всіх громадян України;

третья група – видатки на функціонування бюджетних установ та реалізацію заходів, які забезпечують гарантовані послуги для окремих категорій громадян, або реалізацію програм, потреба в яких існує в усіх регіонах України.

До видатків місцевих бюджетів, що не враховуються при визначенні обсягу міжбюджетних трансфертів, належать видатки:

на місцеву пожежну охорону;

позашкільну освіту;

соціальний захист та соціальне забезпечення: а) на програми місцевого значення стосовно дітей, молоді, жінок, сім'ї; б) місцеві програми соціального захисту окремих категорій населення; в) програми соціального захисту малозабезпеченої категорії учнів професійно-технічних навчальних закладів; г) центри обліку та заклади соціального захисту для бездомних осіб, центри соціальної адаптації осіб, звільнених з установ виконання покарань; г) компенсаційні виплати за пільговий проїзд окремих категорій громадян; д) компенсації фізичним особам, які надають соціальні послуги громадянам похилого віку, інвалідам, дітям-інвалідам, хворим, які не здатні до самообслуговування і потребують сторонньої допомоги; е) надання ветеранським організаціям фінансової підтримки та кредитування;

на відшкодування різниці між розміром ціни (тарифу) на житлово-комунальні послуги, що затверджувалися або погоджувалися рішенням місцевого органу виконавчої влади та органу місцевого самоврядування, та розміром економічно обґрунтованих витрат на їх виробництво (надання);

місцеві програми розвитку житлово-комунального господарства та благоустрою населених пунктів;

культурно-мистецькі програми місцевого значення, в тому числі зоопарки загальнодержавного значення комунальної власності;

програми підтримки кінематографії та засобів масової інформації місцевого значення;

місцеві програми з розвитку фізичної культури і спорту;

типове проектування, реставрацію та охорону пам'яток архітектури місцевого значення;

транспорт, дорожнє господарство: а) на регулювання цін (тарифів) на перевезення пасажирів у пасажирському транспорті за рішенням місцевого органу виконавчої влади та органу місцевого самоврядування відповідно до наданих повноважень; б) експлуатацію дорожньої системи місцевого значення (у тому числі роботи, що проводяться спеціалізованими монтажно-

експлуатаційними підрозділами); в) будівництво, реконструкцію, ремонт та утримання доріг місцевого значення;

на заходи з організації рятування на водах;

обслуговування місцевого боргу;

програми природоохоронних заходів місцевого значення;

управління комунальним майном;

регулювання земельних відносин;

заходи у сфері захисту населення і територій від надзвичайних ситуацій техногенного та природного характеру в межах повноважень, установлених законом;

заходи та роботи з мобілізаційної підготовки місцевого значення;

проведення місцевих виборів у випадках, передбачених законом, та республіканських Автономної Республіки Крим і місцевих референдумів;

членські внески до асоціацій органів місцевого самоврядування та їхніх добровільних об'єднань;

підвищення кваліфікації депутатів місцевих рад;

інші програми, пов'язані з виконанням власних повноважень, затверджені Верховною Радою Автономної Республіки Крим, відповідною місцевою радою згідно із законом.

Згідно зі статтею 61 Закону «Про місцеве самоврядування в Україні» видатки всіх бюджетів поділяються окремо на поточні видатки і видатки розвитку.

Поточні видатки – це витрати бюджету на фінансування мережі підприємств, установ, організацій та органів, які діють на початок бюджетного періоду, а також на фінансування заходів щодо соціального захисту населення, утримання апарату управління та служб органів місцевого само врядування, соціального обслуговування та інших заходів. Кошти поточного бюджету спрямовуються на фінансування установ і закладів, що утримуються за рахунок бюджетних асигнувань, і не належать до бюджету розвитку.

До видатків розвитку належать витрати на фінансування інвестиційної та інноваційної діяльності, субвенції, кошти на реалізацію програми соціально-

економічного розвитку міста, капітальне будівництво, придбання обладнання, транспортних засобів та іншої техніки, інші видатки на розширене відтворення, а також на фінансування субвенцій та на сплату основної частини боргу органів місцевого самоврядування. При нестачі основних поточних доходів бюджет розвитку може балансуватися за рахунок установлення місцевою владою нових місцевих податків, випуску позик, отримання субсидій і субвенцій із державного бюджету.

Таким чином, видатки місцевих бюджетів відображають економічні відносини, що виникають у зв'язку із задоволенням потреб населення конкретного регіону через використання фінансових ресурсів органами місцевої влади, виконання ними своїх функцій забезпечення фінансування низки послуг. Визначення напрямів, форм, структури й обсягів видатків місцевих бюджетів базується на принципах раціональності, ефективності, цілеспрямованості, доцільності та відповідає стратегії соціально-економічного розвитку країни.

Видатки загального фонду місцевих бюджетів України (без урахування субвенцій на виплати пільг та субсидій) станом на 1 грудня 2017 року склали 345,3 млрд грн, що на 103,4 млрд грн або на 42,7 % більше 2016 року.

Станом на 1 грудня 2017 року видатки бюджету розвитку місцевих бюджетів України склали 51,0 млрд грн, що на 16,4 млрд грн або на 47,5% більше аналогічного періоду 2016 року, в тому числі у містах обласного значення – 21,0 млрд грн (+5,6 млрд. грн або +36,2%), в об'єднаних територіальних громадах – 2,7 млрд грн (+1,5 млрд грн або більше у 2,3 рази).

Видатки бюджету розвитку на 1 жителя мають постійну тенденцію росту. Так, у місцевих бюджетах України цей показник зріс з 888 грн до 1315 (на 48,1 %), у тому числі в бюджетах міст обласного значення – з 891 грн до 1220 грн (на 36,9 %), а в бюджетах ОТГ – з 788 грн до 882 грн (на 11,9%).

Про фінансову спроможність місцевих бюджетів свідчать і залишки коштів на рахунках станом на 1 грудня 2017 року.

Залишки коштів усіх місцевих бюджетів України станом на 1 грудня 2017 року становили 78,1 млрд грн, у тому числі: загального фонду - 52,6 млрд грн, із

яких на казначейських рахунках знаходилося 42,1 млрд грн, на депозитних рахунках в банківських установах - 10,5 млрд грн (20% від загальної суми залишків). У порівнянні з початком 2017 року обсяги залишків загального фонду на казначейських рахунках зросли на 8,5 млрд грн.

Залишки коштів місцевих бюджетів міст обласного значення (станом на 1 грудня 2017 року) становили 17,1 млрд грн, у тому числі загального фонду - 13,0 млрд грн, із яких на казначейських рахунках – 7,3 млн грн, на депозитних рахунках в банківських установах - 5,7 млрд грн, що становить 43,8% від загальної суми залишків бюджетів міст обласного значення.

Станом на 1 грудня 2017 року залишки коштів на рахунках об'єднаних територіальних громад склали 3,8 млрд грн, у тому числі 0,5 млн грн - на депозитних рахунках.

Слід зазначити, що ОТГ ефективніше використовують наявний в їх розпорядженні ресурс, спрямовуючи кошти на розвиток територій, а не накопичуючи їх на депозитних рахунках в банках.

Держава також збільшила обсяги надання державної бюджетної підтримки місцевим органам влади на розвиток громад та розбудову інфраструктури.

Так, якщо у 2014 році було передбачено регіонам з державного бюджету на підтримку соціально-економічного розвитку лише 0,5 млрд грн, то в 2016 році обсяг коштів на реалізацію інфраструктурних проектів зріс майже на 7 млрд грн та склав 7,3 млрд грн. За ці кошти було реалізовано 5904 проекти з підтримки місцевого та регіонального розвитку та 523 ОМС отримали кошти на проекти соціально-економічного розвитку.

Станом на 1 січня 2018 року обсяг загальної бюджетної підтримки склав 16,1 млрд грн, що більше у 32 рази, порівняно з 2014 роком.

В державному бюджеті в 2017 році була передбачена субвенція на соціально-економічний розвиток окремих територій в розмірі 6,2 млрд грн, яка на підставі розпоряджень Кабінету Міністрів України розподілена між місцевими бюджетами та спрямована на реалізацію 10569 проектів розвитку.

У 2017 році державна бюджетна підтримка для 366 ОТГ в обсязі 1,5 млрд грн повністю була розподілена між місцевими бюджетами та перерахована їм в повному обсязі. За рахунок цих коштів громади впровадили 2046 інфраструктурних проекти.

У 2017 році в державному бюджеті було передбачено місцевим органам влади кошти ДФРР в обсязі 3,5 млрд грн, які повністю були розподілені та спрямовані на виконання інвестиційних програм і проектів регіонального розвитку, що відповідають пріоритетам, визначеним у Державній стратегії регіонального розвитку, стратегіях розвитку регіонів та у планах заходів з їх реалізації.

Варто зазначити, що показники виконання бюджетів відображають загальний соціально-економічний стан відповідної території та її потенціал до подальшого розвитку. Наявність достатніх ресурсів у місцевих бюджетах є запорукою того, що територіальна громада має можливість надавати більш якісні та більш різноманітні послуги своїм жителям, реалізовувати соціальні та інфраструктурні проекти, створювати умови для розвитку підприємництва та залучення інвестиційного капіталу, розробляти програми місцевого розвитку та фінансувати інші заходи для всебічного покращання умов проживання жителів громади.

РОЗДІЛ 3 НАПРЯМИ ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ФУНКЦІОНУВАННЯ МІСЦЕВИХ БЮДЖЕТІВ В УКРАЇНІ

3.1. Формування місцевих бюджетів орієнтованих на результат

Як відомо, одним із принципів реформування органів місцевого самоврядування є додержання принципів правової, організаційної та фінансової спроможності місцевого самоврядування, що визначено в Концепції реформування місцевого самоврядування та територіальної організації влади в Україні, схваленої Розпорядженням Кабінету Міністрів України від 1 квітня 2014 р. № 333-р.

На виконання поставлених Урядом завдань щодо зміцнення самодостатності місцевих бюджетів було прийнято зміни до Податкового та Бюджетного кодексів України, які вже сьогодні значно розширили фінансові можливості місцевих бюджетів, а в майбутньому дозволять зробити економічно самодостатніми та спроможними і нові об'єднані громади.

На сьогодні переважна більшість територіальних громад України, маючи право вирішувати питання місцевого значення, не є спроможною виконувати їх через брак власних коштів, саме тому фінансова децентралізація повинна стати основою для стимулювання громад до об'єднання та підвищення їхньої спроможності через механізм переходу бюджетів об'єднаних громад на прямі міжбюджетні відносини з державним бюджетом.

Реформа міжбюджетних відносин у контексті реформи децентралізації – це стимулювання для місцевих громад ефективніше наповнювати свої бюджети, переходити на самозабезпечення та ретельно планувати свої видатки. Починаючи з 2015 р. джерела наповнення місцевих бюджетів було розширено за рахунок передачі з державного до місцевих бюджетів низки податків, а також запровадження нових зборів.

Зокрема, в умовах децентралізації з 1 січня 2015 р. відповідно до згаданих вище законодавчих змін, прийнятих у грудні 2014 р., запроваджено такі нововведення.

1. З 2015 р. відсутній розподіл дохідної частини загального фонду на перший та другий кошики, або доходи, що враховуються або не враховуються при визначенні обсягу міжбюджетних трансфертів.

2. Відмінено дотацію вирівнювання та вилучення коштів з місцевих бюджетів до державного бюджету, замість цього введено базову та реверсну дотації.

3. Встановлено новий норматив розподілу між бюджетами податку на доходи фізичних осіб: до бюджетів міст обласного значення 60 % (раніше було 75 %), до бюджетів об'єднаних громад 60 %, до районного бюджету 60 % (раніше було 50 %), до обласного 15 % (раніше – 25 %), до державного бюджету 25 % (раніше – 0 %), до сільських, селищних, міських міст районного значення бюджетів – 0 % (раніше 25 %).

Окрім того, проведено деякі зміни та нововведення щодо самого податку на доходи фізичних осіб, а саме: - запроваджено оподаткування великих заробітних плат шляхом зміни шкали оподаткування (в розрахунку на місяць): 15 % – для доходів до 10 мінімальних заробітних плат, 20 % – для доходів понад 10 мінімальних заробітних плат (з суми перевищення); - продовжено дію військового збору та оподаткування військовим збором пасивних доходів; - підвищено ставки податку для пасивних доходів (процентів, інвестиційного прибутку, роялті) з 15 до 20 %; - встановлено оподаткування за ставкою 5 % спадщини вартістю більше 1 млн грн (перший ступінь споріднення); - знижено поріг для оподаткування пенсій з 10 тис. грн на місяць до трьох розмірів мінімальної заробітної плати та визначено 15 % як ставку оподаткування суми перевищення.

4. Внесено зміни до переліку місцевих податків і зборів: скасовано з 1 січня 2015 р. місцевий збір за провадження деяких видів підприємницької діяльності; до місцевих податків віднесено податок на майно, який включає: плату за землю

(земельний податок і орендна плата), а також податок на нерухоме майно, відмінне від земельної ділянки (який із спеціального фонду передається до загального фонду, при цьому його базу розширено за рахунок залучення до оподаткування комерційного (нежитлового) майна). Запроваджено з 2015 р. транспортний податок на розкішні автомобілі: об'єктом оподаткування є легкові автомобілі, з року випуску яких минуло не більше п'яти років, за ставкою 25 000 грн на рік.

5. Розширено перелік надходжень до загального фонду місцевих бюджетів шляхом передачі зі спеціального фонду єдиного та екологічного податків, а також, як вище згадувалося, податку на нерухоме майно.

6. Запроваджено акцизний податок з реалізації суб'єктами господарювання роздрібною торгівлю підакцизних товарів за ставкою 5 % вартості реалізованого товару та 100 % його зарахування до місцевого бюджету (нагадаємо, що платниками акцизного податку є суб'єкти господарювання, що здійснюють продаж пива, алкогольних напоїв, тютюнових виробів, тютюну та промислових замінників тютюну, нафтопродуктів, скрапленого газу, речовин, що використовуються як компоненти моторних палив, паливо моторне альтернативне).

7. Оптимізовано кількість груп платників єдиного податку – скорочено до чотирьох (раніше було шість груп), при цьому 4 група платників єдиного податку з 2015 р. включає сільськогосподарських товаровиробників або платників, які раніше сплачували фіксований сільськогосподарський податок. Вважаємо за доцільне відмітити такий аспект реформування місцевого самоврядування та фінансової децентралізації. Згідно із законодавством, після добровільного об'єднання кількох сіл, селищ, міст в одну територіальну громаду, їхні бюджети об'єднуються в один бюджет ОТГ, до якого починають зараховуватися 60 % податку на доходи фізичних осіб, який уже два роки відсутній серед джерел надходжень до сільських, селищних, міських міст районного значення бюджетів. Як свідчить проведене дослідження, незважаючи на те, що темпи зростання місцевих бюджетів об'єднаних територіальних громад

у 2016 р. та за дев'ять місяців 2017 р. є кращими порівняно з такими ж показниками інших місцевих бюджетів, залишається немало проблем щодо функціонування бюджетів ОТГ.

Зокрема, розмежування надходження податку на доходи фізичних осіб між місцевими та державним бюджетами не дає можливості ведення органами місцевого самоврядування обліку податку в розрізі платників. Аналогічна ситуація складається щодо платників, які сплачують внески і за іншими податками: – єдиний податок з сільськогосподарських товаровиробників, у яких частка сільськогосподарського товаровиробництва за попередній податковий (звітний) рік дорівнює або перевищує 75 %; – екологічний податок; – грошові стягнення за шкоду, заподіяну порушенням законодавства про охорону навколишнього природного середовища внаслідок господарської та іншої діяльності. Підкреслимо, що саме здійснення видатків на функціонування й розвиток громади є завданням органів місцевого самоврядування, доходи місцевого бюджету є засобом їхнього покриття. Це означає, що без мобілізації відповідних надходжень до місцевих бюджетів (і відповідного аналітичного контролю органами місцевого самоврядування на місцях) неможливо виконувати надані державою та власні повноваження. У зв'язку з цим кожна місцева рада (різного рівня бюджету) для правильності планування повноти надходжень до бюджету повинна володіти інформацією про стан фактичної сплати податків та зборів, а також про платників податків, які перебувають та здійснюють свою підприємницьку діяльність на відповідних територіях. Хоча держава, безперечно, фінансово підтримує місцеве самоврядування, бере участь у формуванні доходів місцевих бюджетів, здійснює контроль законного, доцільного, економного, ефективного витрачання коштів, а також належного обліку їх за допомогою фіскальних органів, проте органи місцевого самоврядування сьогодні не мають доступу до відповідної інформації щодо платників податків та сплачених сум.

Задля покращання ситуації з цього питання, вважаємо за необхідне запровадження таких заходів:

організація автоматизованого оброблення інформації про сплату податків та інших обов'язкових платежів фізичними особами в режимі комп'ютерної мережі з безпечним доступом посадових осіб місцевого самоврядування, які займаються аналізом та плануванням бюджету;

взаємодія територіальних органів Державної фіскальної служби України з органами місцевого самоврядування з метою забезпечення контролю правильності та своєчасності сплати фізичними та юридичними особами податків та інших обов'язкових платежів;

організація нормативно-довідкової інформації для взаємодії державних податкових інспекцій всіх рівнів з іншими органами виконавчої влади. До недавнього часу переважна більшість місцевих бюджетів фактично були дефіцитними, тобто мала місце хронічна нестача бюджетних коштів для виконання відповідних зобов'язань, визначених бюджетним законодавством. Довгоочікувана реформа щодо посилення фінансової спроможності територіальних громад дала змогу отримати додаткові кошти до місцевих бюджетів у середньому по Україні на 50 %, а до бюджету Харківського району Харківської області навіть на 70 %.

Розвиток громади можливий лише за умови, що кошти, які надійшли до місцевих бюджетів за результатами децентралізації, буде інвестовано в енергоефективність, розвиток місцевої інфраструктури, економіки та підвищення якості життя мешканців. Між тим законом про державний бюджет на 2017 р. органам місцевого самоврядування передано повноваження щодо фінансування оплати комунальних послуг та енергоносіїв закладів охорони здоров'я, загальноосвітніх навчальних закладів, оплати праці обслуговуючого персоналу у сфері освіти та здійснення інших видатків щодо утримання цих закладів, а ще й видатки на компенсацію за пільговий проїзд пільговим категоріям громадян автомобільним та залізничним транспортом (раніше ці компенсації надходили з державного бюджету до місцевого бюджету). Усе це відволікає велику частину бюджетних ресурсів, що унеможлиблює фінансування

місцевого економічного розвитку навіть за умови значного порівняно з попередніми періодами збільшення доходів місцевих бюджетів.

Проектом Закону України “Про Державний бюджет України на 2018 рік” передбачається внести зміни до підходу до формування місцевих бюджетів, а саме:

фінансування гарантованих державою пільг з оплати житлово- комунальних послуг, що потребуватиме значних обсягів фінансових ресурсів (зазначимо, що пільги по Харківській області у 2017 р. складають 700,3 млн грн, із них по Харківському району – 30 млн грн при загальному обсязі бюджету 1 000 млн грн); - фінансування гарантованих державою пільг із безоплатного проїзду автомобільним та залізничним транспортом;

фінансування повноважень із підготовки фахівців у державних вищих навчальних закладах I-II рівнів акредитації (поточні витрати на їхнє утримання у 2018 р. перекладаються виключно на обласний бюджет);

щодо чинного мотиваційного механізму горизонтального вирівнювання – збільшення з 50 до 80 % обсягу вилучення коштів із місцевих бюджетів до державного бюджету (реверсна дотація). Відзначимо, що така зміна механізму горизонтального вирівнювання призведе до необґрунтованого зменшення фінансового ресурсу місцевих бюджетів, які мають рівень надходжень податку на доходи фізичних осіб на одного жителя (індекс податкостроможності бюджету) вище рівня 1,1, що є межею, за якою передається відповідна реверсна дотація з місцевого до державного бюджету. Інакше кажучи, передбачені законопроектом зміни не тільки не мотивують громади до нарощування фінансових ресурсів у місцевому бюджеті, а й виступають дестимуляторами, оскільки реальне збільшення надходжень до місцевого бюджету становиться “невигідним”: чим більше громада заробляє, тим більше у неї заберуть.

Окрім того, такий підхід підсилуватиме утриманські настрої в органах місцевого самоврядування – простіше отримувати дотацію з державного бюджету, ніж розшукувати додаткові джерела надходження коштів. Вважаємо, що намагання перекласти на місцеві бюджети додаткові витрати є зайвим

навантаженням, яке суттєво обмежує їхні можливості щодо реалізації заходів із розвитку й оновлення інфраструктури (матеріально-технічної бази закладів бюджетної сфери, заходів з енергозбереження, забезпечення належного та безпечного функціонування об'єктів житлово-комунальної сфери і транспорту в населених пунктах області) та суперечить вимогам ст. 85 Бюджетного кодексу України стосовно передачі державою права на здійснення видатків, згідно з якою держава може передати органам місцевого самоврядування право на здійснення видатків лише за умови відповідної передачі фінансових ресурсів у вигляді закріплених за відповідними бюджетами загальнодержавних податків і зборів (обов'язкових платежів) або їхньої частки, а також трансфертів із Державного бюджету України.

Тому необхідно забезпечити передачу відповідним місцевим бюджетам додаткового фінансового ресурсу достатнього для якісного надання послуг та забезпечення соціальних гарантій. За результатами проведеного дослідження можна дійти висновку, що чинний механізм фінансового вирівнювання не стимулює громади до нарощування доходів, а навпаки, призводить до “зрівняння” становища бюджетів-донорів і дотаційних бюджетів щодо співвідношення доходів і видатків.

Делегування і передача повноважень від держави до органів місцевого самоврядування дозволяє реалізувати принцип субсидіарності, здійснити децентралізацію, проте цей процес повинен супроводжуватися одночасною передачею фінансових ресурсів, що відповідає управлінському принципу адекватності завдань і ресурсів. Тобто лише єдність доходів і видатків бюджету має зумовлювати і передачу державою права на здійснення видатків, які забезпечують виконання делегованих та/або переданих державних функцій, оскільки баланс доходів і видатків означає врівноваженість повноважень кожного бюджету і фінансових ресурсів на їхнє виконання.

У процесі реформування місцевого самоврядування та фінансової децентралізації необхідно не лише визначити конкретні нормативи за кожним делегованим державою органам місцевого самоврядування повноваженням,

обґрунтувати можливий діапазон їхньої реалізації (мінімальне і максимальне значення) з урахуванням особливостей бюджетів різних рівнів, а й закріпити за останніми на постійній (або хоча б на тривалій) основі обсяги фінансових ресурсів, потрібних для забезпечення належного виконання таких повноважень.

Програмно-цільовий метод (далі – ПЦМ) – це інструмент, який забезпечує планування та виконання бюджету на середньострокову перспективу, орієнтований на досягнення конкретної мети відповідно до встановлених пріоритетів. Ідея ПЦМ полягає у тому, щоб зосереджувати увагу не тільки на можливостях бюджету (існуючих ресурсах), а й на тому, як най-ефективніше їх використати з метою отримання конкретних результатів. ПЦМ є результатом застосування технологій планування й аналізу, що використовуються у приватному бізнесі. Виконавчі органи відповідних місцевих рад складають і схвалюють прогноз місцевого бюджету на наступні за плановим два бюджетні періоди відповідно до прогнозних і програмних документів економічного та соціального розвитку відповідної території, державних цільових програм, який ґрунтується на прогнозі ДБУ на наступні за плановим два бюджетні періоди.

Прогноз місцевого бюджету на наступні за плановим два бюджетні періоди включає індикативні прогнозні показники за основними видами доходів, фінансування, видатків і кредитування, гарантованого територіальною громадою міста боргу, а також індикативні прогнозні показники за бюджетними програмами, які забезпечують протягом декількох років виконання інвестиційних проектів. Прогноз на наступні за плановим два бюджетні періоди подається до відповідної місцевої ради разом з проектом рішення про місцевий бюджет, уточнюється на підставі схваленого Кабінетом Міністрів України прогнозу ДБУ на наступні за плановим два бюджетні періоди та прийнятого рішення про місцевий бюджет і схвалюється виконавчими органами відповідної місцевої ради. Показники проекту місцевого бюджету на бюджетний період, що настає за плановим, ґрунтуються на індикативних прогнозних показниках місцевого бюджету на наступні за плановим два бюджетні періоди. За бюджетними програмами, які забезпечують протягом декількох років виконання

інвестиційних проектів, у т.ч. тих, що здійснюються із залученням державою кредитів (позик) від іноземних держав, банків і міжнародних фінансових організацій, і визначені рішенням про місцевий бюджет, виконавчий орган відповідної місцевої ради вживає заходів щодо пріоритетності передбачення бюджетних коштів на наступний бюджетний період у проекті рішення про місцевий бюджет для продовження таких інвестиційних проектів з урахуванням необхідності поетапного їх завершення та введення в дію відповідних об'єктів.

Запровадження середньострокового бюджетного планування є однією з компонентів Стратегії реформування системи управління державними фінансами на 2017-2021 роки. Зокрема, передбачено використання обмежених ресурсів бюджету для надання максимально ефективних і якісних публічних послуг шляхом посилення відповідальності головних розпорядників бюджетних коштів (далі – ГРК) за результати діяльності у відповідних сферах.

Політика гендерної рівності є важливим чинником глобального розвитку і фундаментальним правом людини. Гендерний аналіз – інструмент для вивчення соціально-економічних відмінностей між жінками та чоловіками. За його допомогою досліджуються характерні для жінок і чоловіків конкретні види діяльності, умови існування, потреби, їх доступ до ресурсів і контроль над ресурсами, а також доступ до переваг розвитку і процесів ухвалення рішень. Вивчає всі взаємозв'язки та інші чинники у широкому соціальному, економічному, політичному і екологічному контексті. ГБА надає відповідь на наступні запитання: Який вплив галузева та (або) бюджетна політики здійснюють на гендерну рівність? Як гендерна рівність (або нерівність) впливає на досягнення загальних цілей місцевих видатків (цілей бюджетних програм, цільових програм або місцевої політики)? Які заходи програм і видатки місцевого бюджету, що спрямовані на їх здійснення, посилюють чи послаблюють гендерну рівність? Чи досягають місцеві видатки різних груп чоловіків і жінок? Наскільки ефективним є розподіл бюджетних ресурсів у задоволенні потреб і пріоритетів чоловіків і жінок різних соціальних груп? Чи скорочують або збільшують видатки бюджету гендерний розрив? Сьогодні

місцеві бюджети фінансують більшість послуг для населення, тому найкраще дану управлінську технологію застосовувати до послуг соціо-гуманітарної сфери. Саме тут чи не найбільш чітко відображені гендерні потреби чоловіків і жінок, які досить часто є відмінними. Впровадження ГОБ впливає на формування збалансованого бюджету, тому що поєднує два процеси, не пов'язані між собою: забезпечення гендерної рівності (захист прав кожної людини) і управління місцевими фінансами (технічний процес розподілу фінансових ресурсів, у тому числі і через бюджет).

Сформований таким чином місцевий бюджет враховує потреби всіх споживачів: жінок і чоловіків, хлопчиків і дівчаток різних соціальних груп, а також гарантує їм рівні права та можливості за рахунок бюджетних коштів у процесі реалізації державної та регіональної політик. Існують різні підходи до розрахунку фінансових витрат. За допомогою розрахунку вартості витрат можна скласти орієнтовний кошторис видатків на реалізацію тієї чи іншої політики/програми. Чітко розраховані витрати дають можливість мобілізувати бюджетні ресурси для заходів щодо різних сфер (наприклад, охорони здоров'я, прав людини, освіти, культури й спорту тощо). Однак, традиційний розрахунок вартості витрат «не бачить» чоловіків і жінок як отримувачів послуг.

Основні кроки проведення ГБА:

Визначення гендерних проблем у галузі – аналіз становища різних груп жінок і чоловіків, якої стосується конкретна програма; визначення основних цільових груп програми, встановлення їх становища та можливостей.

Збір інформації (вихідних даних про програми, що аналізуються) – визначення основних даних про програму, її мету, завдання, основних бенефіціарів, виконавців і розмір видатків.

Проведення гендерного аналізу діяльності (заходів, послуг) – дослідження основних заходів програми, з'ясування їх впливу на гендерну рівність у галузі. 4. Проведення гендерного аналізу структури видатків бюджету – оцінка розподілу бюджетних коштів між різними групами жінок і чоловіків – бенефіціарів програми.

Формування цілей та рекомендацій з посилення гендерної рівності за програмою (на заходи, послуги) – вироблення рекомендацій з досягнення гендерної рівності в межах програми.

Оскільки пріоритети гендерної рівності мають бути вимірюваними, особливу роль у цьому контексті відіграє калькуляція витрат на забезпечення гендерної рівності, що передбачає проведення детальної кількісної оцінки потреб у людських, матеріальних і фінансових ресурсах, враховує наслідки впливу будь-яких дій чи бездіяльності на жінок і чоловіків, які можуть бути спричинені такою політикою в цілому чи її окремими діями. Це грошова оцінка всіх ресурсів, які мають бути інвестовані в реалізацію державної політики гендерної рівності.

3.2. Фінансування проектів ОТГ з Державного фонду регіонального розвитку (ДФРР)

Державний фонд регіонального розвитку (далі – ДФРР) на сьогодні є ключовим фінансовим інструментом не тільки для впровадження Державної стратегії регіонального розвитку, регіональних стратегій розвитку, але і фінансування проектів співробітництва громад та ОТГ.

Державний фонд регіонального розвитку визначено статтею 24-1 Бюджетного кодексу України, який створюється у складі загального фонду державного бюджету. При складанні проекту ДБУ та прогнозу ДБУ на наступні за плановим два бюджетні періоди ДФРР визначається в обсязі не менше 1% прогнозного обсягу доходів загального фонду проекту ДБУ на відповідний бюджет-ний період. Кошти ДФРР спрямовуються на виконання інвестиційних програм і проектів регіонального розвитку (у тому числі проектів співробітництва та добровільного об'єднання територіальних громад), що мають на меті розвиток регіонів, створення інфраструктури індустриальних та інноваційних парків, спортивної інфраструктури і відповідають пріоритетам,

визначеним у Державній стратегії регіонального розвитку та відповідних стратегіях розвитку регіонів. На реалізацію інвестиційних програм і проектів регіонального розвитку, що мають на меті розвиток спортивної інфраструктури та енергоефективності державних і комунальних навчальних і медичних закладів, передбачається не менше 10% коштів ДФРР за кожним з таких напрямів.

Логіка фінансування регіональних проектів за рахунок коштів фонду виглядає таким чином – за кожним із регіонів закріплена сума, яка розраховується, виходячи із чисельності населення регіону та рівня валового регіонального продукту (далі – ВРП) на душу населення. Всі регіони отримують свою частку фінансування, яка відповідає частці населення регіону у загальній чисельності населення в Україні, помноженої на 0,8 суми фонду. Ті регіони, у яких ВРП на душу населення менший від 75% загальноукраїнського показника, отримують додатково суму, яка визначається часткою населення регіону у населенні цих регіонів помноженої на 0,2 суми ДФРР. Окрім вимоги щодо відповідності регіонального проекту пріоритетам державної та регіональної стратегій розвитку, при поданні проектів до ДФРР може бути дотримана інша вимога, а саме – проект подається від об'єднаної територіальної громади чи як проект співробітництва територіальних громад. Регіональним комісіям доцільно визначати квоти по кожному з цих напрямів.

Для проведення оцінки та попереднього конкурсного відбору інвестиційних програм і проектів (далі – відбір) Рада міністрів АР Крим, обласні, Київська та Севастопольська МДА утворюють відповідні регіональні комісії (далі – регіональні комісії). Примірне положення про регіональну комісію затверджується Мінрегіоном.

Моніторинг стану реалізації інвестиційної програми (проекту) проводиться заявником шляхом порівняння фактичних строків виконання і показників результативності виконання заходу інвестиційної програми (проекту) з плановими та оцінки ступеня їх відхилення від запланованих. Заявник щокварталу до 10 числа місяця, що настає за звітним періодом, оприлюднює на

відповідній сторінці офіційного веб-сайту Мінрегіону звіт про виконання заходів інвестиційної програми (проекту) з фотографіями, на яких зафіксований стан реалізації інвестиційної програми (проекту), та узагальненою аналітичною інформацією про основні результати, досягнуті за звітний період. Мінрегіон забезпечує доступ Ради міністрів АР Крим, обласних, Київської та Севастопольської МДА та заявників до окремої сторінки офіційного веб-сайту Мінрегіону для розміщення або оприлюднення інформації.

Аналіз змісту регіональних проектів від ОТГ, які були подані для співфінансування з ДФРР у 2016 р., засвідчив, що більшість цих проектів не були орієнтовані на перспективу розвитку як регіонів, так і самих ОТГ, незважаючи на значні кошти, які зуміли залучити ОТГ у 2016 р. з ДФРР, характер цих проектів переважно не мав відношення до стратегічного розвитку, а витриманий в традиційному «об'єктному підході» (реконструкція приміщень, закупівля котлів, заміна вікон тощо), орієнтовані на точкове відновлення інфраструктури.

У роз'ясненнях Мінрегіону щодо підготовки проектів до ДФРР визначено, що кошти фонду мають скеровуватись на «проекти розвитку», які створюють можливості для розвитку громад, бізнесу (а отже робочих місць і податків), інвестицій в людський капітал тощо. Однак, аналіз змісту проектів, поданих до ДФРР у 2015- 2016 рр. свідчить про протилежне – практично всі проекти прив'язані до «об'єктів» (прямих інвестицій) з відсутністю «м'якої» складової (наприклад, розвиток людського капіталу).

Переважає більшість підтриманих проектів у 2015 р. були спрямовані на точкове відновлення інфраструктури (ремонт та реконструкції закладів освіти, охорони здоров'я, водогонів, адміністративних і житлових будівель тощо). Поняттю «розвитковий» відповідали одиниці проектів. Головні критерії, які брались до уваги: можливість завершення реалізації проекту у поточному році; гарантований обсяг співфінансування з місцевого бюджету; ступінь будівельної готовності проекту. Незважаючи на чіткість регламентуючих документів щодо

форми подачі проектних заявок, змісту розділів, якість поданих проектних заявок залишається на низькому рівні.

Кошти ДФРР використовуються на проекти: стратегічного характеру, а не поточні ремонти; які створюють інфраструктуру, що веде до капіталізації земель, формування доданої вартості, зростання доходів домогосподарств.

Залучення різних джерел фінансування є одним з ключових питань, яке постає перед ОТГ для втілення ідей розвитку.

Фандрейзинг (англ. Fundraising) – процес залучення грошових та інших ресурсів організацією (переважно некомерційною / благодійною) з метою реалізації певного соціального проекту або серії проектів, об'єднаних однією спільною ідеєю, або ж «вектором руху». Кошти можуть надходити від приватних осіб, комерційних організацій, фондів, урядових організацій.

Спільнокошт (англ. Crowdfunding, crowd – «громада, гурт, юрба», funding – «фінансування») – громадське фінансування, фінансування громадою – співпраця людей, які добровільно об'єднують свої гроші чи інші ресурси разом, як правило через Інтернет, щоб підтримати зусилля інших людей або організацій. Для старту збору коштів обов'язково має бути задекларована мета, визначена ціна її досягнення, розрахунок усіх витрат і процес збору відкритими у вільному доступі. Переваги: легкі умови участі, 100% спонсорської допомоги йде на підтримку обраного проекту, широкий спектр цілей збору коштів.

Донорські програми та можливості в контексті реформи децентралізації:

Гранти Європейського Союзу

1.1. Проект «Підтримка політики регіонального розвитку в Україні»
Фінансові ресурси: 25 млн. євро – гранти для регіональних проектів розвитку на період 2014-2017 рр.

Грантова програма впроваджується Представництвом ЄС в Україні. Тренінги та консультації у рамках проекту виконується компанією GIZ. Програма надає фінанси для реалізації конкретних проектів місцевих та регіональних органів влади, зосереджених на стратегічних пріоритетах, що визначені у стратегіях

регіонального розвитку. У будь-якому разі заявки на отримання фінансової допомоги мають відноситися до соціально-економічного розвитку громади, зокрема якості життя, зайнятості населення тощо. Деталі: <http://www.surdp.eu/Grant-Facility>.

1.2. Проект «Місцевий розвиток, орієнтований на громаду III» (MPG) Фінансові ресурси: 23,8 млн. євро на період 2014-2017 рр. Реалізується ПРООН (Програма розвитку ООН/ЄС). Спрямована на пропагування сталого місцевого розвитку в Україні. Напрями діяльності програми: енергоефективність, охорона здоров'я, довкілля і водопостачання у сільській місцевості, впроваджується новий компонент із розвитку міст. MPG надалі сприятиме розвитку малих ферм і нефермерського бізнесу в сільській місцевості. MPG встановив співпрацю з 24 областями, 201 районами, 800 сільськими радами і 25 містами. В усіх обласних центрах відкрито регіональні підрозділи впровадження.

1.3. Проект «Електронне врядування та прозорість на рівні муніципалітетів» Фінансові ресурси: 960 тис. дол. у 2014-2017 рр. Мета цього компоненту проекту «Місцевий розвиток орієнтований на громаду» – введення електронного уряду на муніципальному рівні.

1.4. Програма ЄС «U-LEAD with Europe: місцеве розширення прав і можливостей, підзвітність та розвиток» Фінансові ресурси: 97 млн. євро на період 2016-2020 рр. Реалізується в Україні Європейським Союзом та його країнами-членами Німеччиною, Швецією і Польщею через Німецьке товариство з питань міжнародної допомоги (GIZ) та Шведську агенцію міжнародного розвитку (SIDA). Формування коштів Програми: ЄС – 60 млн. євро, ФРН – 6 млн. євро, Швеція – 30 млн. євро, Польща – 1 млн. Партнером виступає 87 Міністерство регіонального розвитку, будівництва та житлово-комунального господарства України.

Програма включатиме два основних компонента: 1) підвищення рівня інституційного розвитку органів влади на всіх рівнях для ефективної реалізації децентралізації та регіональної політики. За реалізацію відповідає Deutsche Gesellschaft für Internationale Zusammenarbeit (GIZ) GmbH. 2) створення Центрив

надання адміністративних послуг і забезпечення активної участі громадян у місцевому розвитку ОТГ. За реалізацію відповідає Шведське агентство SIDA. Крім того, «U-LEAD» – спільний хаб для проектів GIZ, USAID, DOBRE та PULSE, а також спільного українсько-канадського проекту EDGE з підтримки секторальної децентралізації. Координація програми відбуватиметься через Центральний офіс реформ при Мінрегіоні разом із ЄС, міжнародними донорами, центральними та місцевими органами влади, задіяними у децентралізації.

Гранти Агентства США з міжнародного розвитку (USAID)

2.1. «Децентралізація – шлях до кращих результатів та ефективності» – DOBRE (Decentralization Offering Better Results and Efficiency – DOBRE) Фінансові ресурси: 50 млн. дол. на період 2016-2021 рр.: 1 етап – 40 млн. дол. протягом 4 років; 2 етап – 10 млн. дол. протягом 1 року. Виконавець: американська компанія Global Communities, головний партнер – Всеукраїнська асоціація сільських та селищних рад (ВАССР). Усі партнери DOBRE підтримуватимуть ОТГ у процесі стратегічного планування за ініціативи громад, результатом якого стане створення та фінансування проектів місцевого економічного розвитку, державно-приватних партнерств, покращення надання послуг, краще управління місцевими фінансами.

2.2. Проект «Підтримка аграрного і сільського розвитку» Фінансові ресурси: 20,6 млн. дол. США на період до 2020 р., його реалізацію забезпечує компанія «Кімонікс Інтернешнл». Мета проекту – підтримка всеохоплюючого, стійкого економічного зростання шляхом сприяння розвитку сільського господарства та створення більш привабливих умов проживання в сільській місцевості України. Проект співпрацюватиме з ОТГ Одеської, Миколаївської, Херсонської, Запорізької, Донецької та Луганської областей, які розробили або знаходяться в стані розробки Стратегії та Плану соціально-економічного розвитку, в яких приділено відповідну увагу розвитку місцевої ринкової інфраструктури. Проект сприятиме зростанню експортної конкурентоздатності малих та середніх виробників овочів, фруктів, молока та м'яса, надаючи допомогу малим та середнім гравцям у впровадженні міжнародних стандартів якості та безпечності

продукції, експорті продукції на зовнішні ринки, а також використанні тих можливостей, які надаються в рамках Угоди про поглиблену та всеосяжну зону вільної торгівлі між Україною та ЄС.

2.3. Проект «Розробка курсу на зміцнення місцевого самоврядування в Україні (ПУЛЬС)» Фінансові ресурси: 8,2 млн. USD на період до 2020 року. Виконавець: Всеукраїнська асоціація органів місцевого самоврядування «Асоціація міст України» та її регіональні відділення.

Мета проекту – створення сприятливого середовища для впровадження децентралізації в Україні, зміцнення місцевого самоврядування, поглиблення демократичних процесів розвитку територіальних громад та стабільності держави. Проект впроваджується в 3 компонентах:

- 1) формування правового поля децентралізації (формування законодавчої бази експертами та посадовими особами органів місцевого самоврядування, об'єднаними за галузевим принципом);
- 2) збільшення ресурсів місцевого самоврядування (нарощування податкової бази, легалізація доходів, зміцнення фінансової самостійності бюджетних установ, створення умов для доступу до додаткових фінансових ресурсів для розвитку інфраструктури – кредитних і грантових коштів, реформування фінансування освіти, охорони здоров'я, культури, соціального захисту);
- 3) зміцнення спроможності учасників реформи (робота з цільовими аудиторіями реформи, запровадження інформаційних каналів, поширення успіхів децентралізації та кращі практики місцевого самоврядування).

2.4. Рада міжнародних наукових досліджень та обмінів IREX Робота IREX спрямована на інформування та залучення громадськості до процесу реформ децентралізації. До участі запрошуються бібліотеки і громадські організації ОТГ Вінницької, Волинської, Донецької, Житомирської, Закарпатської, Запорізької, Київської, Луганської, Львівської, Одеської, Полтавської, Рівненської, Сумської, Хмельницької, Черкаської, Чернівецької, Чернігівської областей.

Фінансова допомога Міжнародних проектів

3.1. Департамент закордонних справ, торгівлі та розвитку Канади Фінансові ресурси: 18 824 758 канадських доларів на період до 31.07.2019 р. Виконавець: компанія Agriteam Canada Consulting Ltd – приватна консалтингова компанія, відповідальна за реалізацію проекту EDGE (Експертна підтримка врядування й економічного розвитку). Мета – запровадження комплексних реформ відповідно до держав-них програм, національних і міжнародних угод.

3.2. Швейцарсько-український проект «Підтримка децентралізації в Україні» (DESPRO) Фінансові ресурси: 9 277 003 швейцарських франків на період до 24.12.2017 р. Виконавець: Швейцарський центр ресурсів і консультацій з питань роз-витку (SkatConsaltingLtd.). Ключовим партнером DESPRO є Міністерство регіонального розвитку, будівництва та житлово-комунального господарства України. Мета – якість та доступність окремих публічних послуг покращують-ся за участі місцевих громад і влади, які є інституційно міцними, здатни-ми спільними зусиллями сприяти процесу реформування системи місце-вого самоврядування на національному рівні. DESPRO надає технічну допомогу і сприяє покращенню комунальних послуг у селах Вінницької, Дніпропетровської, Івано-Франківської, Полтавської і Сумської обл.

3.3. Європейський банк реконструкції та розвитку Фінансові ресурси: 108 млн. євро. Східно-Європейське партнерство у сферах енергоефективності та захисту навколишнього середовища (E5P) – це багатосторонній донорський фонд. Гранти E5P заохочують муніципалітети до отримання кредитів від залучених організацій-виконавців: Банк розвитку Ради Європи, Європейський банк реконструкції та розвитку, Європейський інвестиційний банк, Міжнародна 90 фінансова корпорація, KfW (Кредитна Установа для Відбудови – німецький державний банк розвитку), Екологічна фінансова корпорація Північної Європи, Інвестиційний банк Північної Європи, Світовий банк.

Напрями проектів: 1. Енергоефективність громадських і житлових будівель. 2. Відновлення систем централізованого теплопостачання. 3. Відновлення систем водопостачання та очищення стічних вод.

3.4. Шведське агентство міжнародного розвитку (Sida) Фінансові ресурси: 16,1 млн. євро на період до 2019 рр. Мета проекту «Енергетична ефективність» полягає у збільшенні енергетичної ефективності і зниженні викидів у довкілля. Проект робить доступним (через багатосторонній трастовий фонд, керований ЄБРР) співфінансування інвестиційних проектів, які будуть запропоновані міжнародними фінансовими інституціями.

3.5. Європейський інвестиційний банк і Мінрегіон «Програма розвитку муніципальної інфраструктури України» Фінансові ресурси: 400 млн. євро. Проект передбачає залучення для модернізації інфраструктури житлово-комунального господарства України у сферах: теплопостачання, водопостачання та водовідведення, енергоефективність будівель, зовнішнє освітлення населених пунктів, поводження з побутовими відходами. Загальний період погашення позики для субпроектів (з урахуванням пільгового періоду): 15 років – у сфері зовнішнього освітлення населених пунктів і поводження з побутовими відходами; 22 роки – у сфері централізованого теплопостачання та енергоефективності будівель; 30 років – у сфері гарячого водопостачання, централізованого та нецентралізованого питного водопостачання, водовідведення. Пільговий період: 3 роки – у сфері зовнішнього освітлення населених пунктів і поводження з побутовими відходами; 5 років – у сфері централізованого теплопостачання й енергоефективності будівель; 8 років – у сфері гарячого водопостачання, централізованого та нецентралізованого питного водопостачання, водовідведення. Строки будівництва за субпроектами не можуть перевищувати тривалість пільгового періоду.

Краудфандінгові платформи: 1. Україна: Платформи – Na-Starte.com та Biggggidea.com. 2. Швеція: Crowdculture може залучати гроші приватних інвесторів і кошти з державного фонду (частина культурного бюджету країни). Частка державних коштів залежить від кількості голосів, набраного проектом серед учасників платформи. 3. Іспанія: Goteo не лише для спільного збору коштів на суспільно значущі проекти, а й для їх подальшої реалізації. Фінансування в два тури, кожен з яких триває 40 днів.

ВИСНОВКИ ТА ПРОПОЗИЦІЇ

Місцеві фінанси як цілісна і складна система економічних відносин відіграють важливу роль у реформуванні вітчизняної економіки, створенні основ ринкового господарювання, формуванні демократичної та соціально орієнтованої держави. Як наслідок, ефективним напрямом забезпечення збалансованості бюджетної системи в Україні має стати перетворення місцевих бюджетів на дієвий інструмент соціально-економічного розвитку регіонів. Слід відмітити, що від ефективності регіональної політики прямо пропорційно залежить обсяг бюджетного фінансування регіональних потреб, отже, і життєвий рівень населення регіону. Тільки за умови досягнення максимального збалансування між напрямками місцевої бюджетної політики, направленої на задоволення соціальних та економічних потреб суспільства, місцеві органи влади мають можливість досягти як фінансової стабільності суб'єктів господарювання відповідної адміністративно-територіальної одиниці, так і добробуту суспільства загалом.

Видатки місцевих бюджетів відображають економічні відносини, що виникають у зв'язку із задоволенням потреб населення конкретного регіону через використання фінансових ресурсів органами місцевої влади, виконання ними своїх функцій забезпечення фінансування низки послуг. Визначення напрямів, форм, структури й обсягів видатків місцевих бюджетів базується на принципах раціональності, ефективності, цілеспрямованості, доцільності та відповідає стратегії соціально-економічного розвитку країни.

На даному етапі одним з ключових питань, яке постає перед об'єднаними територіальними громадами для втілення ідей розвитку є залучення різних джерел фінансування. Наприклад,

Фандрейзинг (англ. Fundraising) – процес залучення грошових та інших ресурсів організацією (переважно некомерційною / благодійною) з метою реалізації певного соціального проекту або серії проектів, об'єднаних однією

спільною ідеєю, або ж «вектором руху». Кошти можуть надходити від приватних осіб, комерційних організацій, фондів, урядових організацій.

Спільнокошт (англ. Crowdfunding, crowd – «громада, гурт, юрба», funding – «фінансування») – громадське фінансування, фінансування громадою – співпраця людей, які добровільно об'єднують свої гроші чи інші ресурси разом, як правило через Інтернет, щоб підтримати зусилля інших людей або організацій. Для старту збору коштів обов'язково має бути задекларована мета, визначена ціна її досягнення, розрахунок усіх витрат і процес збору відкритими у вільному доступі. Переваги: легкі умови участі, 100% спонсорської допомоги йде на підтримку обраного проекту, широкий спектр цілей збору коштів.

Донорські програми та можливості в контексті реформи децентралізації (пункт 3.2):

Гранти Європейського Союзу: Проект «Підтримка політики регіонального розвитку в Україні», Проект «Місцевий розвиток, орієнтований на громаду III», Проект «Електронне врядування та прозорість на рівні муніципалітетів», Програма ЄС «U-LEAD with Europe: місцеве розширення прав і можливостей, підзвітність та розвиток».

Гранти Агентства США з міжнародного розвитку (USAID): «Децентралізація – шлях до кращих результатів та ефективності», Проект «Підтримка аграрного і сільського розвитку», Проект «Розробка курсу на зміцнення місцевого самоврядування в Україні (ПУЛЬС)», Рада міжнародних наукових досліджень та обмінів IREX Робота IREX спрямована на інформування та залучення громадськості до процесу реформ децентралізації.

Фінансова допомога Міжнародних проектів: Швейцарсько-український проект «Підтримка децентралізації в Україні» (DESPRO), Європейський банк реконструкції та розвитку, Шведське агентство міжнародного розвитку (Sida), мета проекту «Енергетична ефективність», Європейський інвестиційний банк і Мінрегіон «Програма розвитку муніципальної інфраструктури України».

Також у роботі було досліджено питання гендерно орієнтованого бюджетування на рівні об'єднаних територіальних громад. До переваг такого підходу належить можливість:

- покращити якість послуг для населення за рахунок спрямування бюджетних витрат на конкретного споживача;

- підвищити ефективність реалізації політики розвитку ОТГ через подолання наявних гендерних проблем і забезпечити більшу підзвітність органів місцевого самоврядування;

- підвищити темпи соціально-економічного розвитку територіальної громади з урахуванням більш ефективного використання наявних ресурсів;

- підвищити інформованість і вплив громадськості, зокрема жінок, на прийняття рішень у бюджетному процесі;

- здійснювати моніторинг досягнення політичних цілей і заяв щодо гендерної рівності.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Адаменко І.П. Пріоритетні шляхи удосконалення системи формування місцевих бюджетів в Україні / І.П. Адаменко // Економічний вісник університету. Переяслав-Хмельницький державний університет імені Григорія Сковороди. – 2016. – № 30/1. – С. 139–145.
2. Боголиб Т.М. Региональная экономика и финансовая политика: проблемы реализации: монография. – Астана, 2016. – С. 86–126 (Глава 6. Механизм управления ресурсами местных бюджетов Украины).
3. Боголиб Т.М. Бюджетная децентрализация органов местного самоуправления / Т.М. Боголиб // American Scientific journal – №5 – 2016 – р. 75-82 (0,7 п.л. Index Copernicus International, ProQuest, Thomson Reuters).
4. Боголиб М.А. Зарубіжний досвід розвитку територіальних громад / М.А.Боголиб // Економічний вісник університету. Переяслав-Хмельницький державний університет імені Григорія Сковороди. – 2016. – № 29/2. – С. 130–133.
5. Боголиб Т.М. Дотації місцевим бюджетам як інструмент фінансового вирівнювання / Т.М.Боголиб // Економічний вісник університету – 2016 – №29/1 – с. 282-289 (РИНЦ, ВИНІТИ РАН, Ulrich's Periodicals Directory (США), International Scientific Indexing (ISI, UAE), Universal Impact Factor, Google Scholar, Research Bible, Open Academic Journal Index (OAJI), Cyberleninka, Index Copernicus).
6. Британська Н. Н. Роль місцевих бюджетів в соціально-економічному розвитку регіонів [Електронний ресурс] / Н. Н. Британська, В. В. Пасічник, І. С. Хозінська. – Режим доступу : http://www.rusnauka.com/15_NPN_2013/Economics/3_139034.doc.htm.
7. Бугіль С.Я. Посилення ресурсної бази муніципалітетів через партнерство та співробітництво / С.Я. Бугіль., О.Р. Західна // Вісник Одеського національного університету. Економіка. – Т. 21. – №. 9 (51). – 2016.

8. Бюджет місцевої ради в умовах децентралізації / Центр політичних студій та аналітики. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.cpsa.org.ua/novyny/byudzheth-mistsevoji-rady-v-umovah-detsentralizatsiji/>
9. Бюджетна система [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://e-works.com.ua/work/6517_Budjetna_sistema.html.
10. Бюджетний кодекс України від 8 липня 2010 року № 2456-VI [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua>.
11. Бюджетний моніторинг: Аналіз виконання бюджету за 2016 рік / [Зубенко В. В., Самчинська І. В., Рудик А. Ю. та ін.]; ІБСЕД, Проект «Зміцнення місцевої фінансової ініціативи (ЗМФІ-II) впровадження», USAID. — К., 2017. — 92 с.
12. Васильєва Н. В., Гринчук Н. М., Дерун Т. М., Куйбіда В. С., Ткачук А. Ф. Місцевий бюджет і фінансове забезпечення об'єднаної територіальної громади: навч. посіб. / [Н. В. Васильєва, Н. М. Гринчук, Т. М. Дерун, В. С. Куйбіда, А. Ф. Ткачук] – К.: – 2017. – 119 с
13. Виконання доходів місцевих бюджетів за 2016 рік – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.minfin.gov.ua>
14. Гендерний бюджетний аналіз програм, які фінансуються з державного та місцевих бюджетів. – Київ, 2016 – 89 с.
15. Гендерно-орієнтоване бюджетування в Україні: теорія і практика : метод. посіб. / авт.-упоряд. : Т. Іваніна, О. Жукова, С. Євченко, Н. Карпець та ін. – Київ : ФОП Клименко, 2016. – 92 с.
16. ГОБ Гендерний бюджетний аналіз програм, які фінансуються з державного та місцевих бюджетів / О. Б. Г. – Київ, 2016. – 89 с.
17. Гранти Агентства США з міжнародного розвитку (USAID) [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.globalcommunities.org/dobre>
18. Децентралізація влади на основі кращих іноземних практик та українських законодавчих ініціатив [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.uiip.org.ua>

19. Децентралізація: досвід ефективної реформи Словаччини для України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://antikor.com.ua/articles/30924-detsentralizatsija_dosvid_efektivnoji_reformi_slovachchini_dlja_ukrajini.
20. Європейська хартія місцевого самоврядування [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/994_036.
21. Закон України «Про місцеве самоврядування в Україні» від 21.05.1997 № 280/97-ВР [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/280/97-вр>.
22. Далевська Т.А. Валовий податковий регіональний продукт як інструмент механізму бюджетного регулювання міжбюджетних відносин/ Т.А. Далевська // Актуальні проблеми економіки. – № 5 (179). – 2016. – С. 275–279.
23. Далевська Т.А. Видатки бюджетів місцевого самоврядування у системі регулювання міжбюджетних відносин / Т.А. Далевська // Економічний вісник університету. Переяслав-Хмельницький державний університет імені Григорія Сковороди. – 2016. – № 29/2. – С. 516–521.
24. Державне фінансове регулювання економічних перетворень / І.Я.Чугунов, А.В.Павелко, Т.В.Канєва та ін.; за заг.ред. А.А.Мазаракі. – К.:Київ.нац.торг.-екоп.ун-т, 2015. 376 с.
25. Дерун Т. М. Практичний посібник з питань формування спроможних територіальних громад / Т. М. Дерун. – Київ : АМУ, 2015. – 40 с.
26. Дубровський В. Як удосконалити податок на нерухоме майно в Україні? / В. Дубровський, В. Черкашин // Європейський інформаційно-дослідницький центр – Київ, 2016 [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://rpr.org.ua/wp-content/uploads/2016/08/Podatok-na-majno.-Doslidzhennya.pdf>
27. Інститут бюджету та соціально-економічних досліджень. Бюджетний моніторинг. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ibser.org.ua/publications/monitoringcategories/shchomisyachnyy>.

28. Качула С. В. Бюджетна децентралізація як чинник зміцнення місцевого самоврядування в Україні / С. В. Качула // Корпоративні фінанси: проблеми та перспективи інноваційного розвитку : зб. матеріалів I Всеукр. наук.-практ. конференції. – К. : КНЕУ, 2016. – С. 276–279.
29. Клатцер Е. Гендерно-орієнтоване бюджетування: аналіз програм, які фінансуються з бюджету, з позиції гендерної рівності / Е. Клатцер, Т. Іваніна. – Київ, 2016. – 35 с.
30. Козарезенко Л. В. Місцеві бюджети: можливості регулювання розвитку людського потенціалу / Л. В. Козарезенко // Фінанси України. – 2016. – № 4. – С. 65–83.
31. Концепція реформування місцевого самоврядування та територіальної організації влади в Україні / схв. Розпорядж. КМУ від 1 квіт. 2014 р. № 333-р. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/333-2014-p>.
32. Кошель А. О. Міжнародний досвід оцінки та оподаткування земель сільськогосподарського призначення / А. О. Кошель. // Глобальні та національні проблеми економіки. – 2015. – №6. – С. 588-590.
33. Кульчицький М.І. Тенденції та проблеми формування доходів місцевих бюджетів в Україні / Кульчицький М.І., Пазовська Л.Е. // Східна Європа: економіка, бізнес та управління. – 2017. – № 3(08). – С. 296–301.
34. Лисяк Л.В., Грабчук О.М. Зміцнення бюджетного потенціалу місцевих бюджетів України в умовах фінансової децентралізації. *Проблеми економіки*. 2018. №1. С. 294-299.
35. Лінтур І.В. Можливості оптимізації формування доходів місцевих бюджетів в умовах децентралізації – [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://global-national.in.ua/archive/4-2015/181.pdf>
36. Лободіна З. Трансформація видатків місцевих бюджетів у контексті бюджетної децентралізації / Зоряна Лободіна // Світ фінансів. – 2015. – Вип. 1. – С. 69-82.
37. Місцеві фінанси / О. Б. Жихор, О. П. Кириленко, О. М. Тридід [та ін.] ; за ред. О. Б. Жихор, О. П. Кириленко. - К. : УБС НБУ, 2015. - 579 с.

38. Місцеві фінанси : підручник / за ред. О. П. Кириленко. – К. : Знання, 2006. – 677 с.
39. Мигович Т. М. Аналіз структури видатків місцевих бюджетів [Електронний ресурс] / Т. М. Мигович. – Режим доступу : <http://www.pu.if.ua/depart/Finances/resource/fi le.pdf>.
40. Моніторинг процесу децентралізації влади та реформування місцевого самоврядування. URL: http://decentralization.gov.ua/monitoring2017_10_ua.
41. Назаренко Я. Я. Сутність та значення місцевих бюджетів в бюджетній системі України [Електронний ресурс] / Я. Я. Назаренко. – Режим доступу : <http://irbis-nbuv.gov.ua>.
42. Наталенко Н. В. Фінанси та бюджет об'єднаної громади (навчальний модуль) / Н. В. Наталенко. – Київ : ІКЦ «Легальний статус», 2016. – 72 с.
43. Нікітішин А.О. Аналіз формування доходів місцевих бюджетів. *Науковий огляд: міжнародний науковий журнал*. 2018. [Том 2. № 45](#). С. 27-38.
44. Осадчук С. В. Бюджетна децентралізація: стан і перспективи / С. В. Осадчук [Електронний ресурс] – Режим доступу : <http://www.kbuara.kharkov.ua/e-book/tpdu/2008-3/doc/3/15.pdf>
45. Осипенко С. О. Місцеві бюджети в умовах децентралізації фінансових ресурсів: дис. ... кандидата економ. наук: спец. 08.00.08/ С. О. Осипенко. – М., 2016. – 233 с. [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://www.dgma.donetsk.ua/docs/nauka/vcheni_rady/12.105.03/35dis1.pdf
46. Офіційний сайт Державної служби статистики України [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua/>.
47. Офіційний сайт Верховної ради України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://rada.gov.ua/>.
48. Офіційний сайт Інституту громадянського суспільства [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.csi.org.ua/>.
49. Офіційні сайти обласних державних адміністрацій.

50. Офіційний сайт Міністерства регіонального розвитку, будівництва та житлово-комунального господарства України – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.minregion.gov.ua/>.
51. Офіційний сайт Інституту громадянського суспільства – <http://www.csi.org.ua/>.
52. Письменний В. В. Сучасні виклики системи фінансового вирівнювання тери- торій : досвід України і скандинавських країн / В. В. Письменний, Х. П. Палац // Вісник Запорізького національного університету : зб. наук. пр. (Економічні науки). – 2014. – № 3. – С. 112–122.
53. Письменний В. В. Місцеве оподаткування в умовах реформування податкової системи України : монографія / В. В. Письменний. – Тернопіль : Вектор, 2011. – 210 с.
54. Податковий кодекс України від 2 груд. 2010 р. № 2755-VI (із змінами). URL: [http:// zakon5.rada.gov.ua/laws/show/2755-17](http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/2755-17)
55. Постанова Кабінету Міністрів України «Про схвалення Прогнозу економічного і соціального розвитку України на 2018–2020 роки» від 31.05.2017 р. № 411. URL: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/411-2017п>
56. Про бюджетну класифікацію : наказ Міністерства фінансів України від 14.01.2011 р. № 11 (із змінами і доп.) [Електронний ресурс] // Офіційний сайт Міністерства фінансів України – Режим доступу : [http:// www.minfin.gov.ua](http://www.minfin.gov.ua).
57. Про внесення змін до Бюджетного кодексу України щодо реформи міжбюджетних відносин : Закон України від 28 грудня 2014 року № 79-VIII. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : [http://zakon3.rada.gov.ua/ laws/show/79-19](http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/79-19).
58. Про добровільне об'єднання територіальних громад : Закон України від 5 лютого 2015 р. № 157-VIII. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/157-19>

59. Про засади державної регіональної політики від 5 лютого 2015 № 156-VIII. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/156-19>.
60. Про затвердження Основних підходів до запровадження програмно-цільового методу : наказ Міністерства фінансів України від 02.08.2010 р. № 805 // Офіційний сайт Міністерства фінансів України – <http://minfin.kmu.gov.ua>
61. Про деякі питання запровадження програмно-цільового методу складання та виконання місцевих бюджетів : наказ Міністерства фінансів України від 26.08.2014 р. № 836 // Офіційний сайт Верховної Ради України – <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z1103-14>
62. Про місцеве самоврядування в Україні [Електронний ресурс] : Закон України від 21 травня 1997 р. № 280/97-ВР. – Режим доступу : http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/Z970280.html
63. Про Основні напрями бюджетної політики на 2018–2020 роки [Електронний ресурс] : проект Постанови Верховної Ради України від 15.06.2017 р. № 6591. – Режим доступу : http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/DH53300A.html
64. Про схвалення Прогнозу економічного і соціального розвитку України на 2018–2020 роки [Електронний ресурс] : Постанова Верховної Ради України від 31.05.2017 р. № 411. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/411.2018.p>
65. Про схвалення проекту Основних напрямів бюджетної політики на 2019–2021 роки : Розпорядження Кабінету Міністрів України від 18 квітня 2018 р. № 315-р [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/315-2018-%D1%80/>
66. Про схвалення Концепції застосування програмно-цільового методу в бюджетному процесі : розпорядження Кабінет Міністрів України від 14.09.2002 р. № 538-р // Офіційний сайт Верховної Ради України – <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/538-2002-%D1%80>

67. Про співробітництво територіальних громад : Закон України від 17 червня 2014 р. № 1508-VII. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1508-18>.
68. Про схвалення Концепції реформування місцевого самоврядування та територіальної організації влади в Україні: Розпорядження Кабінету Міністрів від 1 квітня 2014 р. № 333-р. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/333-2014-%D1%80>.
69. Про схвалення Концепції створення інтегрованої інформаційно-аналітичної системи «Прозорий бюджет» : розпорядження Кабінету Міністрів України від 11.02.2016 р. № 92-р [Електронний ресурс] // Офіційний сайт Верховної Ради України – Режим доступу : <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/92-2016-%D1%80>. Проект Закону України “Про Державний бюджет України на 2018 рік”. URL: <http://kmu.gov.ua>.
70. Проект «Підтримка політики регіонального розвитку в Україні» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.surdp.eu/Grant-Facility>.
71. Проект «Місцевий розвиток, орієнтований на громаду III» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://cba.org.ua/>.
72. Програма ЄС «U-LEAD with Europe: місцеве розширення прав і можливостей, підзвітність та розвиток» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://eeas.europa.eu/delegations/ukraine/index_en.htm.
73. Прогнозування та управління соціально-економічними процесами в регіоні : монографія / за наук. ред. В. С. Загорського. – Львів : ЛРІДУ НАДУ, 2016. – 238 с.
74. Прогнозування розвитку територій. Бюджетне прогнозування : навч. посіб. / В. В. Мамонова [та ін.] ; за заг. наук. ред. М. М. Білинської. – Київ : НАДУ, 2014. – 200 с.
75. Раделицький Ю. Проблеми наповнення місцевих бюджетів в Україні в контексті фінансової децентралізації / Юрій Раделицький // Світ фінансів. – 2017. – № 2(51). – С. 29–41.

76. Річні звіти про виконання державного бюджету за 2013-2017 роки / Офіційний веб-сайт державної казначейської служби України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.treasury.gov.ua/>
77. Селіверстова Л.С. Особливості функціонування фінансових систем в зарубіжних країнах. *Економіка та держава*. 2018. № 3. С. 14–16.
78. Сеньків Т.В. Самостійність місцевих бюджетів: стан, проблеми та шляхи зміцнення / Т.В. Сеньків // Економічний форум. - 2012. - № 1. - С. 8.
79. Серебрянська Д.С. Передумови вдосконалення системи бюджетно-го моніторингу в Україні / Д.С. Серебрянська // Вісник Східноукраїнського національного університету ім. В. Даля – № 8 (215). – 2014. – С. 172-175.
80. Стратегія управління державними фінансами на 2017 -2021рр. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://minfin.gov.ua/news/view/kabmin-ukhvalyv-stratehiiu-upravlinnia-derzhavnymu-finansamy-na--roky?category=bjudzhet>
81. Стефанюк І.Б. Метод і форма державного фінансового контролю: сутність і методологічні відмінності / І.Б. Стефанюк // Фінансовий контроль, 2010. – № 3 (56).
82. Субботович Ю. Бюджетна децентралізація та зміцнення фінансів органів місцевого самоврядування // Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. - Київ, 2012. - С. 44-46.
83. Терентьева О. К. Зарубіжний досвід державного регулювання земельного оподаткування / О. К. Терентьева // Правовий вісник Української академії банківської справи. - 2012. - № 2(7). - С. 42-45.
84. Ткачук А. Про бюджет і не тільки. Спеціально для об'єднаних територіальних громад / А. Ткачук, Н. Наталенко. – Київ : ІКЦ «Легальний статус», 2016. – 76 с.
85. Фінанси / за ред. І.О.Лютого. – Київ : Видавництво Ліра-К, 2017. – 728 с.
86. Фокша Л. В. Правове регулювання громадського контролю за використанням коштів місцевих бюджетів / Л. В. Фокша // Науковий вісник Херсонського державного університету. – Вип. 6. – Т. 2. – 2013. – С. 69-72.

87. Хімка О.С. Роль місцевих бюджетів в соціально-економічному розвитку регіонів [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://intkonf.org/himka-os-rol-mistsevih-byudzhetiv-u-sotsialnoekonomichnomu-rozvitkuregioniv-ukrayini/>
88. Циммерманн Х. Муниципальные финансы : учебник / Х. Циммерманн. – М. : Дело и сервис, 2003. – 352 с.
89. Чугунов І.Я. Бюджетні відносини в системі соціально-економічного розвитку країни // Казна Україна. 2014. № 6. С. 25–28.
90. Чугунов І.Я., Пасічний М.Д. Бюджетно-податкова політика економічного розвитку // Науковий вісник Полісся. 2018. № 1(13).Ч.1. С. 54-61.
91. Чугунов І.Я., Собчук С.І. Формування бюджетної політики економічного розвитку країни. *Вісник КНТЕУ*. – 2018. №3. С. 103-116.
92. Щодо формування місцевих бюджетів на 2017 рік : лист Міністерства фінансів України від 19.09.2016 р. № 31-05010- 14-8/26486 // Офіційний сайт Міністерства фінансів України – <http://minfin.kmu.gov.ua>
93. Taxation Trends in the European Union / Luxembourg: Publications Office of the European Union, 2017 [Електронний ресурс] – Режим доступу: https://ec.europa.eu/taxation_customs/sites/taxation/files/taxation_trends_report_2017.pdf

ДОДАТКИ

Додаток А

Класифікація видатків місцевих бюджетів

№	Критерії	Характеристика
1.	За розділами відповідно до Бюджетної класифікації	Видатки за функціональною класифікацією
		Видатки за економічною класифікацією
		Видатки за відомчою класифікацією
		Видатки за програмно-цільовою класифікацією
2.	За складовими	Видатки спеціального фонду, які фінансуються за рахунок цільових фондів, які виділені під конкретну мету
		Видатки загального фонду, що фінансуються за рахунок загального фонду місцевого бюджету і не мають конкретних (закріплених) цілей фінансування
3.	За економічною характеристикою	Поточні – це видатки місцевого бюджету на фінансування підприємств, установ, організацій і органів, визначені на початок бюджетного року, а також на фінансування соціального захисту населення
		Капітальні – це видатки місцевого бюджету на фінансування інвестиційної та інноваційної діяльності держави, а саме: капітальні вкладення (включаючи субсидії приватному сектору і перекази за кордон на капіталовкладення та ін.)
4.	За напрямками використання	Видатки на розвиток матеріального виробництва – фінансування виробничих галузей народного господарства
		Видатки на розвиток нематеріального виробництва – фінансування соціальної сфери
5.	За суспільним призначенням	Видатки на економічний розвиток
		Видатки на соціально-культурні заходи
		Видатки на науку і освіту
		Видатки на обороздатність країни
		Видатки на правоохоронну діяльність
		Видатки на управління
		Видатки на зовнішньоекономічну діяльність
6.	За цільовим призначенням	Видатки на оплату праці
		Видатки на нарахування на оплату праці
		Господарські витрати
		Видатки на поточний і капітальний ремонт
		Дотації тощо
7.	За функціональними повноваженнями між	Видатки на здійснення власних повноважень
		Видатки на здійснення делегованих повноважень
		Видатки на здійснення недеlegationованих повноважень

Продовження додатку А

8.	<p>окремими рівнями влади</p> <p>За повнотою надання послуги та наближення її до безпосереднього споживача</p>	<p>Видатки на фінансування бюджетних установ і заходів, які забезпечують необхідне першочергове надання соціальних послуг, гарантованих державою, та які розташовані найближче до споживачів</p> <p>Видатки на фінансування бюджетних установ та заходів, які забезпечують надання основних соціальних послуг, гарантованих державою для всіх громадян України</p> <p>Видатки на фінансування бюджетних установ та заходів, які забезпечують гарантовані державою соціальні послуги для окремих категорій громадян, або фінансування програм, потреба в яких існує в усіх регіонах України</p>
9.	<p>За механізмом організації міжбюджетних відносин</p>	<p>Враховуються при визначенні обсягу трансфертів</p> <p>Не враховуються при визначенні обсягу трансфертів</p>

Додаток Б

Власні доходи 366 ОТГ за 2016-2017 роки, млн.грн.

Платежі до бюджету	366 ОТГ, Всього				З них:							
					159 ОТГ (2015 року об'єднання)				207 ОТГ (2016 року об'єднання)			
	Надходження		Відхилення		Надходження		Відхилення		Надходження		Відхилення	
	2016	2017	+/-	%	2016	2017	+/-	%	2016	2017	+/-	%
Всього, із них	4959,6	9275,6	4316,0	187,0	3261,6	4376,6	1115,1	134,2	1698,1	4899,0	3200,9	288,5
ПДФО	1749,0	5211,7	3462,6	298,0	1749,0	2470,1	721,0	141,2	-	2741,6	2741,6	-
Акцизний податок	709,1	794,2	85,1	112,0	367,8	417,2	49,4	113,4	341,3	377,0	35,7	110,4
Плата за землю	1168,1	1402,0	233,9	120,0	559,0	651,7	92,7	116,6	609,0	750,2	141,2	123,2
Єдиний податок	1042,0	1402,6	360,6	134,6	449,2	605,5	156,3	134,8	592,8	797,1	204,3	134,5
Податок на нерухоме майно	76,8	132,5	55,7	172,5	35,6	60,3	24,8	169,6	41,2	72,1	30,9	175,1

Розподіл субвенції на соціально-економічний розвиток окремих територій між регіонами

№	Область	Кількість об'єктів	Перераховано, млн.грн.
1.	Вінницька	731	418,9
2.	Волинська	348	193,9
3.	Дніпропетровська	516	599,0
4.	Донецька	229	192,0
5.	Житомирська	900	188,0
6.	Закарпатська	120	127,1
7.	Запорізька	285	238,9
8.	Івано-Франківська	471	372,6
9.	Київська	519	326,7
10.	Кіровоградська	226	205,1
11.	Луганська	77	60,5
12.	Львівська	784	345,7
13.	Миколаївська	453	199,9
14.	Одеська	670	325,1
15.	Полтавська	395	233,7
16.	Рівненська	365	190,8
17.	Сумська	602	229,8
18.	Тернопільська	216	111,3
19.	Харківська	272	348,2
20.	Херсонська	175	140,5
21.	Хмельницька	486	246,5
22.	Черкаська	674	234,7
23.	Чернівецька	311	258,1
24.	Чернігівська	594	295,6
25.	м.Київ	150	151,0
	Всього	731	6234,0